

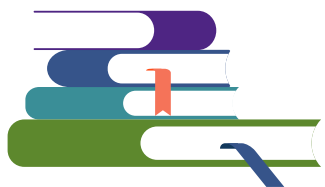

Burgerfora: Laat je inspireren!

Zo geef je bewoners directe
invloed op hun leefomgeving

Februari 2022
Uitgeverij Groen Gras

WOORDENBOEK

EEN INSPIRATIEBUNDEL
OVER BURGERFORA

De inhoud

BRONNEN

DEEL I

EEN VEELBELOVENDE METHODE

Wat is een burgerforum en
waarom zou je dit instrument
inzetten?

DEEL II

ZELF AAN DE SLAG MET HET BURGERFORUM

- Aan de slag met een burgerforum
- Randvoorwaarden voor succes

ONTWERPPUNTEN

- Formulering van het vraagstuk
- Selectie van deelnemers
- Uitwisseling tussen deelnemers
- Verbinding met de politiek
- Leren door te doen

DEEL III

PRAKTIJKVOOBEELDEN EN VARIANTEN

- Burgerfora
- Het burgerpanel
- De burgerraad
- De burgertop en G1000

Burgerforum Een burgerforum is een participatiemethode waarbij een representatieve deelnemersgroep (het forum) op basis van inhoudelijke informatie van gedachten wisselt over een vooraf vastgesteld onderwerp. De uitkomst van het burgerforum is een uitgewerkt advies of plan waarover de politiek of samenleving besluit. Een burgerforum kent verschillende varianten, zoals een burgertop, burgerraad of burgerpanel.

Burgertop Een burgertop is een gesprek van een groep deelnemers over een onderwerp dat hen aangaat. Deze groep komt op een één- of soms tweedaagse bijeenkomst samen om ideeën uit te wisselen en keuzes te maken.

Burgerraad Een burgerraad bestaat uit een kleinere groep (geselecteerde) deelnemers die gedurende een langere periode op wijkniveau meedenken of beslissen over de wijk en/of de uitvoering van beleid.

Burgerpanel Het burgerpanel is een veelgebruikte vorm om bij een grote of kleine gevarieerde groep bewoners of gebruikers standpunten of meningen te peilen. Dit kan online of in fysieke ontmoetingen. Vaak nemen zij voor een langere periode deel aan het panel. Initiatief voor een burgerpanel ligt vaak bij de overheid.

Deelnemers De mensen die zijn geselecteerd om deel te nemen aan een burgerforum.

Deliberatieve democratie Een vorm van publieke besluitvorming waarbij de uitwisseling van perspectieven en argumenten centraal staan.

(Open) Dialoog Een respectvol gesprek tussen verschillende deelnemers over een onderwerp dat complex of gevoelig ligt. Insteek van het gesprek is samen tot nieuwe inzichten te komen die zonder de dialoog niet mogelijk zouden zijn. Deelnemers zijn bereid om zich te laten inspireren door de zienswijzen van anderen en om elkaar écht te willen begrijpen. Veelal neemt de overheid het initiatief voor een open dialoog.

G1000 G1000 is een burgertop en staat voor 'Groep 1000', maar in de praktijk gaat het vaak om een kleiner aantal deelnemers. Een gevarieerde groep deelnemers voert het gesprek over zelf geagendeerde onderwerpen. Initiatief voor een G1000 ligt bij de samenleving. De eerste G1000 werd in 2011 in België gehouden. De eerste G1000 van Nederland was in Amersfoort in 2014.

Inclusie In een inclusief proces is er aandacht voor alle mogelijke verschillende groepen of mensen. In deze inspiratiebundel wordt hiermee bedoeld dat alle deelnemers de mogelijkheid hebben om op eenzelfde manier mee kunnen doen aan het proces.

Loting Een selectiemethode om op basis van vastgestelde selectiecriteria deelnemers te selecteren door willekeurig lootjes te trekken.

Participatie Participeren betekent letterlijk actieve deelname. Wij bedoelen hiermee het als oppakken van een maatschappelijk vraagstuk met de mensen en organisaties die ervan zijn, die worden geraakt of die een belang hebben.

Representatie Een weerspiegeling van de werkelijkheid. Met betrekking tot het burgerforum bedoelen we met goede representatie een deelnemersgroep die een afspiegeling vormt van de totale doelgroep waarop het vraagstuk betrekking heeft.

Selectiecriteria Indicatoren om een representatieve deelnemersgroep samen te stellen. Welke kenmerken relevant zijn, hangt af van het vraagstuk en de belangen die daarbij spelen.

Uitwisseling of interactie In deze inspiratiebundel bedoelen we hiermee de ruimte voor dialoog die aan de deelnemers van het burgerforum wordt gegeven.

Een inspiratiebundel over burgerfora

Vertel het me en ik vergeet het

Laat het me zien en ik herinner het me

Laat het me ervaren en ik zal het me eigen maken

CONFUCIUS

Geef de mensen die ervan zijn - die geraakt worden of die leven op de plek van gesprek - een bepalende stem bij het verkennen van oplossingen of onderwerpen die hen aangaan. Dat is waar wij voor staan of het nu gaat om het klimaatbestendig maken van een landschap, de verdeling van geldstromen door de wijk of het prioriteren van energiematregelen.

Burgers invloed geven op wat er gebeurt in de straat, buurt, wijk of stad sluit aan bij een steeds grotere behoefte van bewoners en van overheden. Dat vraagt wat van de manier waarop we participatieprocessen organiseren. Om verschillende belangen en zienswijzen terug te zien in de uitkomsten van het proces, is het belangrijk om oog te hebben voor goede representatie en voldoende ruimte te bieden voor de uitwisseling van verschillende perspectieven. Het samenbrengen van meer en verschillende perspectieven en het zorgen voor een goede afspiegeling van deelnemers in participatietrajecten kan vaak beter. Net als het verdiepen van de uitwisseling of het bevorderen van de kwaliteit van interactie tussen betrokkenen.

Voor Zebra's zijn zelf doen en ervaren, de mens als ervaringsdeskundige inzetten en het aanpakken

van opgaven waarin de samenleving centraal staat belangrijke **streepjes** in het ontwerpen en organiseren van democratische processen voor allerlei soorten initiatiefnemers.

Tegelijk zien we ook dat het voor bewonersgroepen, overheden of ondernemers nog best een uitdaging is om die principes te vertalen naar concrete aanpakken en werkwijzen. Deze inspiratiebundel is bedoeld om ook anderen deelgenoot te maken van onze (gebundelde) kennis en ervaringen.

DEEL I – Een veelbelovende methode

In het eerste deel leggen we uit waarom het burgerforum zien als een aantrekkelijke participatiemethode, wat volgens wetenschappers de methode definieert en redenen om een burgerforum te organiseren. Door het hele document heen verwijzen we naar (wetenschappelijke) bronnen. Achterin staan deze bronnen bij elkaar.

Deel II – Zelf aan de slag met een burgerforum

Het tweede deel benoemt ontwerpapunten waarin je keuzes hebt te maken als je een burgerforum gaat organiseren. De ontwerpapunten zijn:

1. Een geschikte vraag
2. Een goede representatieve groep
3. Een levendige uitwisseling
4. Een goede verbinding met de politiek
5. Leren door te doen

Deel III – Varianten en voorbeelden uit de praktijk

Het laatste deel bevat allerlei voorbeelden van burgerfora en varianten hiervan, zoals de burgertop, G1000, het burgerpanel en de burgerraad.

Tips voor de praktische aanpakker

In deze inspiratiebundel vind je samengevat in een aantal werkbladen. Pak daarnaast het handvat **Aan de slag met het burgerforum** erbij om direct werk te maken van je procesaanpak van een burgerforum.

Denk bij het maken van je participatiestrategie na over de volgende ontwerpapunten:

- 1 Het vraagstuk
- 2 Deelnemers selecteren
- 3 Kwaliteit van uitwisseling bevorderen
- 4 De politiek verkonden
- 5 Leren door te doen

Aan de slag met het burgerforum
Zo geef je bewoners directe invloed op hun leefomgeving

Het burgerforum wordt gezien als een veelbelovende methode om een representatieve groep deelnemers te selecteren en inhoudelijk kennis en ideeën uit te wisselen. Het levert een uitgerikt advies of plan op, waarvoor de politiek of samenleving beslist.

Steeds meer gemeenten experimenteren met het burgerforum of varianten ervan. Deze ontwerpapunten helpen je om zelf een passend proces te ontwerpen voor een burgerforum.

Het vraagstuk
Formuleren van een goede vraag?

Voor een goede gedachteuitwisseling is het stellen van de juiste vraag essentieel.

Onderwerp
Gaat het burgerforum over één onderwerp of meerdere onderwerpen? Is het een complex onderwerp?

1. Open vraag: vooral nuttig in fase van agenda-vorming en gericht op het "wat"
2. Algebuisde vraag: vooral nuttig bij beleidsvorming en gericht op het "hoe"
3. Gesloten vraag: een combinatie van het "wat" en "hoe"

Open of algebuisde vraag
Is je een algebuisde vraag voor aan de groep of is het onderwerp open?

Deelnemers selecteren
Hoe kom je tot een goede afspiegeling van betrokkenen? De inhoud van het vraagstuk is leidend voor het kiezen van de selectiecriteria waarmee je tot een representatieve groep komt.

1. Belangen in beeld brengen
2. Selectiecriteria
Wat zijn de criteria op basis waarvan je deelnemers selecteert?
 - Socio-demografische kenmerken
 - Attitudes en gedrag
 - Wiskoupsgevoelens
3. Selectiemethode
Welke methode pas je toe om deelnemers te selecteren?
 - Loting
 - Gerichtte benoeding
 - Open uitnodiging

3. Groepsgrootte
Hoe groot is de deelnemersgroep?

- Klein (10-30 deelnemers)
- Gemiddeld (50-250 deelnemers)
- Grote (meer dan 250 deelnemers)

Februari 2022

ZEBRA'S
help & inspiratie

Tip voor de snelle lezer

Met de visuele samenvattingen heb je in één oogopslag beeld bij de inhoud van de inspiratiebundel.

Het burgerforum: een veelbelovende methode

Het burgerforum als participatie-methode staat opnieuw in de belangstelling. Bewoners gebruiken de methode om zelf actie te ondernemen en zichtbaar te maken wat voor hen belangrijk is in het omgaan met eenzaamheid, zorg of klimaatverandering. Tegelijk wordt er in steeds meer Nederlandse gemeenten geëxperimenteerd met burgerfora en varianten daarvan. Ook het kabinet is benieuwd naar de waarde en vroeg de commissie Brenninkmeijer om advies over een landelijk burgerberaad over het klimaat.

Meerwaarde van een burgerforum

De aandacht voor juist deze participatiemethode ligt voor de hand: goede representatie en ruimte voor interactie zijn essentiële kwaliteiten voor een burgerforum en het versterken van de democratie. Burgerfora en varianten ervan dragen bij aan:

- Meer betrokkenheid van verschillende bewoners;
- Meer begrip voor elkaars standpunten;
- Nieuwe visies op het vraagstuk dat centraal staat en op de oplossingen;
- Doorbraak in politieke tegenstellingen (dit zie je bijvoorbeeld bij suggesties van de Commissie Brenninkmeijer voor een burgerforum over het klimaat);
- Een grotere acceptatie van besluiten;
- Een gevoel van directe zeggenschap voor mensen die geraakt worden door een gebeurtenis, door een plan of maatschappelijke ontwikkeling.

Ook 7Zebra's heeft op verschillende manieren gewerkt met (varianten) op het burgerforum, omdat het zo goed aansluit bij hoe we willen werken. Zo werkten we mee

in de uitvoering van Utrechtse Stadsgesprekken over de inhoud van het coalitieakkoord en over energiemaatregelen. En gingen we voor Natuurmonumenten in gesprek met bezorgde liefhebbers over waarvoor zij zich hard wilden maken in het behouden van het kustlandschap.

Een definitie

De term burgerforum is feitelijk een verzamelnaam voor allerlei vormen van deliberatieve democratie, zoals burgerpanels, burgerraden of burgertoppen. Wetenschappers definiëren het burgerforum (of burgerberaad) als volgt.

DEFINITIE BURGERFORUM

Op tafel ligt een **complex vraagstuk met een heldere vraagstelling**, waarop directe zeggenschap van bewoners (of gebruikers) mogelijk is.

Een representatieve groep deelnemers brengt hierop advies uit of neemt een beslissing. Die groep is een afspiegeling van de mensen die worden geraakt door of belang hebben bij het vraagstuk.

Van experts krijgen de deelnemers **relevante informatie en achtergrondinformatie**.

Deelnemers **in meerdere bijeenkomsten** uitgebreid **de tijd om ideeën, standpunten en keuzes met elkaar uit te wisselen**. Dit wordt ook wel kwalitatieve interactie of deliberatie genoemd.

Benieuwd naar de verschillende varianten van een burgerforum? Lees meer hierover in [deel III](#).

Burgerpanel
Burger(be)raad
Burgertop en G1000

Ook is er veel aandacht voor het **aanhaken andere mensen die zich betrokken voelen of worden geraakt** maar niet deelnemen aan het forum. In elk geval door het delen van beschikbare informatie en (tussentijdse) uitkomsten. In sommige gevallen krijgen de niet-deelnemers aan het forum een rol in de besluitvorming.

De **uitkomst is een weloverwogen advies, voorstel of beslissing** die de politiek ter overweging aanneemt, direct overneemt, of waarover de niet-deelnemers aan het forum kunnen stemmen.

(MICHELS, 2021) (COMMISSIE BRENNINKMEIJER, 2021)

Aan de slag met een burgerforum

De kwaliteit van het proces bepaalt bij een burgerforum de kwaliteit van de uitkomsten en ervaringen van deelnemers. In het opzetten van een burgerforum zijn de volgende vijf ontwerppunten essentieel:

Ontwerppunten

1. De formulering van de vraag
2. De selectie van deelnemers
3. De uitwisseling tussen deelnemers
4. De verbinding met de gemeentelijke organisatie en de politiek
5. Leren door te doen

Hierna leggen we per punt uit welke keuzes je kunt maken en wat dit betekent voor het participatieproces. Maar eerst reiken we nog twee randvoorwaarden aan die essentieel zijn voor een succesvol gebruik van de participatiemethode.

Randvoorwaarden voor succes

Het samenbrengen van een representatieve deelnemersgroep, het komen tot een goede en inclusieve uitwisseling en het verbinden van uitkomsten aan politieke besluitvorming vraagt om een inspanning van projecttrekkers én deelnemers. Het is daarom goed om van tevoren na te denken of een burgerforum een geschikt instrument is en of de inspanning die je vraagt opweegt tegen het resultaat. Voor ons is het essentieel dat het proces aan twee randvoorwaarden voldoet: een doordachte aanpak en ruimte om te experimenteren.

Het belang van een doordachte aanpak

Het is verleidelijk om 'zo maar' te gaan experimenteren met burgerfora of varianten. Met als gevaar dat de participatiemethode centraal komt te staan in plaats van het vraagstuk. Een doordacht participatieproces begint voor ons daarom altijd met een paar onderzoeksvragen.

1. Wat is het vraagstuk: wat weten we al?

Verdiep je vooraf goed in de context van het vraagstuk. Wat is de urgentie, wat heeft zich eerder afgespeeld in het gebied, wat vinden bewoners en gebruikers belangrijk en hoe zijn eerdere contact verlopen?

2. Leent het vraagstuk zich voor participatie?

Onderzoek of er voor deelnemers ruimte is om daadwerkelijk zeggenschap te hebben op de uiteindelijke uitkomst? Is er bijvoorbeeld regelgeving die hun invloed begrenst? Benoem wat je met participatie wilt bereiken. Het liefst in gesprek met de partijen met wie je samen wilt optrekken: wat verwachten zij van participatie? Wat zijn voor hun redenen om mee te doen?

Ruimte om te experimenteren

Experimenteren met innovatieve vormen van het democratisch proces vraagt een (mentale) aanpassing van deelnemers, interne organisatie én politiek. Neem daarom de tijd zodat iedereen zich kan voorbereiden op hun bijdrage. En bespreek met elkaar waarom de inspanning van het organiseren van een burgerforum belangrijk is voor het resultaat.

Deze en andere ontwerp vragen

maken onderdeel uit van **Factor P**, materiaal dat 7Zebra's ontwikkelde in co-creatie met de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag en Groningen in opdracht van Democratie in Actie.

Deelnemers vraag je tijd vrij te maken en een 'publieke taak' te vervullen. Net als bereidheid om vanuit verschillende perspectieven naar een vraagstuk te kijken, naar elkaar te luisteren en van gedachten te wisselen. Hoe schep je in het proces de goede condities om hieraan te kunnen voldoen?

Van de **gemeentelijke organisatie** vraagt het een andere vorm van kennis en inbreng leveren of ondersteuning, die nodig is om de deelnemers hun 'werk' te kunnen laten doen. In het ontwerpen van een aanpak voor een burgerforum is het relevant om na te denken over hoe de inhoudelijke expertise van beleidsmedewerkers, wijkmanagers en gemeentelijke onderzoekers deel worden van het proces. Wat moet er geregeld worden, zodat hun bijdrage niet bovenop hun takenpakket komt. En hoe kan de directie ondersteunen bij het laten aansluiten van de uitkomsten van het participatieve proces op het bestuurlijke proces?

Van de **politiek** betekent het tenslotte de bereidheid om de macht te delen en burgers eigenaarschap te geven over het proces en de uitkomsten op onderwerpen die hen aangaan. Met meer aandacht voor het waarderen van de kwaliteit van het proces in plaats van de (inhoudelijke) uitkomst.

Door je bewust te zijn van de aanpassing in houding, gedrag en handelen die het experimenteren met innovatieve vormen vraagt, kun je de organisatie en deelnemers hier beter op voorbereiden. En werk je toe naar een samenspel, waarin de samenleving initiatief neemt en de overheid ruimte biedt.

GOEDE VOORBEREIDING IS HET HALVE WERK

De Utrechtse gemeenteraad vond het best spannend om bewoners te loten en hen te laten kiezen tussen energiebesparende maatregelen. Als stap in de voorbereiding van het [Stadsgesprek Energieplan Utrecht](#) nodigde de gemeente daarom David van Reybrouck uit. In een [masterclass](#) deelde hij ervaringen met de Vlaamse G1000 en inzichten uit z'n essay Tegen Verkiezingen. Om de zorgen samen te bespreken en bewoners, ambtenaren en raadsleden aan te moedigen te oefenen met het burgerforum.

De formulering van de vraag

De deelnemers van een burgerforum werken aan een vooraf vastgestelde vraag of een onderwerp. Welke vraag je stelt en hoe je de vraag formuleert, bepaalt in belangrijke mate de uitkomst van het proces. Ook geeft je vraag richting aan welke deelnemers je selecteert en welke werkvormen je gebruikt om de uitwisseling tussen deelnemers op gang te brengen. Denk daarom goed na over een geschikte vraag.

Wat voor type vraag stel je?

1. Open vraag

Agendavormende fase

- Deelnemers bepalen zelf de thema's
- Open vragen starten over het algemeen met 'wat...!'.

UITKOMST:

Vaak grote diversiteit aan voorstellen.

Let op: bij een open vraag kan het zijn dat de uitkomst minder concreet is.

2. Afgebakende vraag

Beleidsvormende fase

Open vragen starten altijd met 'hoe...!'.

UITKOMST:

Eén of meer uitgewerkte plannen of adviezen.

3. Getrapte vraag

Verschillende beleidsfasen

- Deelnemers definiëren zelf de probleemstelling of thema's waarover zij in gesprek willen gaan.
- Een getrapte vraag combineert het 'wat' en 'hoe'.

UITKOMST:

Eén of meer uitgewerkte plannen of adviezen.

Let op: Een burgerforum heeft vaak langere tijd nodig om een antwoord te vinden op een getrapte vraag.

Ontwerppunt 1

Wat voor type vraag stel je?

De vraag die wordt voorgelegd in het burgerforum bepaalt voor een groot gedeelte de uitkomst. Een burgerforum leent zich goed voor vraagstukken die:

- Bewoners, ondernemers, of gebruikers in een gebied direct raken;
- Die complex zijn, omdat er veel belangen spelen;
- Waar de politiek niet goed uitkomt zonder tussentijdse peiling van standpunten, zoals bijvoorbeeld bij het klimaatbeleid (COMMISSIE BRENNINKMEIJER, 2021)

“De leidende motivatie om een burgerforum in te zetten moet niet zijn om draagvlak te creëren, maar om burgers meer een stem te geven en tot beter beleid te komen door de kennis en ideeën van burgers ook mee te nemen. Er moet dus nog wat te kiezen zijn voor de deelnemers.”

(COMMISSIE BRENNINKMEIJER, 2021)

Een open, afgebakende of getrapte vraag

Vragen kun je op verschillende manieren stellen: open, gericht of getrapd. Voor een goede uitwisseling en resultaat waarmee je verder komt, is het essentieel om de onderzoeksvraag zo scherp mogelijk te stellen. Belangrijk is dat de vraag aansluit bij de belevingswereld van de deelnemers en dat ze belang hebben bij de uitkomsten van het gesprek.

1. Open vraag

Een **open vraagstelling** geeft ruimte aan deelnemers om de thema's zelf te bepalen. Zo'n vraag begint met "wat". Bijvoorbeeld: "Wat vinden wij belangrijk voor onze wijk voor de komende 5 jaren?" Een open vraagstelling past vaak goed bij de agendavormende fase. Bij de G1000 in Amersfoort van 2016 en in Heerenveen van 2019 werd een open vraag gesteld en mochten deelnemers bepalen wat zij belangrijke onderwerpen vonden voor hun stad. Een open vraag leidt er in de praktijk wel vaak toe, dat er een enorme diversiteit aan voorstellen ontstaat die vrij algemeen blijven (MICHELS, 2021).

FOCUS: Denk na over de uitkomst van het burgerforum: is dat één besluit of advies of zijn het meerdere uitgewerkte plannen? De uitkomst van het **burgerforum in Zeist** waren 62 plannen voor bezuinigingen. Dat waren er erg veel om uit te werken en te behandelen. Achteraf was het handiger geweest om voor minder, maar verder uitgewerkte plannen te gaan.

2. Afgebakende vraag

Bij een **gerichte vraag** ben je op zoek naar specifieke antwoorden in de vorm van een advies of planuitwerking. Je vraagt dan meer naar "hoe gaan we dit of dat aanpakken?" Of "hoe prioriteren we tussen...". Zoals bij het **stadsgesprek over het Energieplan in Utrecht**, over over de prioritering van maatregelen om in 2030 energieneutraal te worden. Een gerichte vraag past vaak goed in de beleidsvormende fase.

3. Getrapte vraag

Een **getrapte vraag** is een vraag waarin je trapsgewijs een 'wat'- en 'hoe'-vraag combineert. Zo'n getrapte vraag kan gaan over de inhoud van het gesprek. Je vraagt bijvoorbeeld eerst naar wat deelnemers belangrijke thema's vinden en daarna bekijk je samen hoe je die thema's kunt aanpakken. Dat laatste is bijvoorbeeld gedaan in de gemeente Sudwest-Fryslân, waar deelnemers konden meebeslissen over de vraag die zou worden beantwoord in het burgerforum (COMMISSIE BRENNINKMEIJER, 2021).

Een getrapte of gerichte vraag stellen kan heel goed in een burgerforum. Het beantwoorden ervan vraagt vaak wel meer tijd en besluiten kunnen grote impact hebben op de gemeentelijke aanpak van processen. Het beantwoorden van een getrapte vraag is in elk geval arbeidsintensief en vraagt goede begeleiding.

Selectie van deelnemers

Een burgerforum bestaat uit deelnemers die een afspiegeling vormen van een bredere groep die wordt geraakt door of belang heeft bij het onderwerp van gesprek. Zodat alle relevante belangen en wensen een vertegenwoordiger hebben en iedereen zich gehoord kan voelen. Breng daarom eerst de belangen in beeld en denk vervolgens na over de selectiecriteria, selectiemethoden en de groeps grootte.

I. Belangen in beeld brengen

Hoe kom je tot een goede afspiegeling van betrokkenen?

De inhoud van het vraagstuk bepaalt welke belangen er geraakt worden. Breng eerst de belangen in beeld. Om belangen te inventariseren kun je gebruik maken van persona's en leefstijlen, of de wijk- en gebiedskennis benutten.

2. Selectiecriteria →

Aan de hand van selectiecriteria stel je de uiteindelijke groep samen. Je kunt verschillende soorten criteria hanteren, afhankelijk van het vraagstuk.

- Socio-demografische kenmerken
- Relevante attitudes, houding en gedrag
- Willekeurige selectie

3. Selectiemethoden →

Selecteer je op basis van socio-demografische kenmerken of relevante houding en gedrag, dan kun je een van de volgende methoden gebruiken om deelnemers te selecteren:

- **Loting** (gestratificeerd of via aselecte steekproef)
- **Open uitvraag en/of gerichte benadering**

4. Groeps grootte

Tot slot bepaal je hoe groot de deelnemersgroep moet zijn om tot een goede representatie te komen. Bij een open vraag past over het algemeen een grote groep, omdat de verschillende belangen nog niet in beeld te brengen zijn. Je kunt ook middels een enquête onder een grote groep de verschillende belangen en zienswijzen in beeld brengen.

Ontwerppunt 2

De selectie van deelnemers

Bij het opzetten van een burgerforum denk je na over de groep deelnemers met wie je aan tafel wilt. Je bent op zoek naar een goede afspiegeling van de totale groep die wordt geraakt of belang heeft bij het vraagstuk. De kwaliteit en legitimiteit van een burgerforum hangen tenslotte samen met de mate waarin het lukt om alle belangen in het forum te vertegenwoordigen.

De volgende aandachtspunten helpen je om te komen tot een representatieve groep:

1. Belangen in beeld brengen
2. Selectiecriteria vaststellen
3. Methoden om deelnemers te selecteren
4. Groepsgrootte bepalen

1. Belangen in beeld brengen

Wie zich betrokken voelt, hangt af van het vraagstuk dat op tafel ligt. Bewoners of ondernemers voelen zich over het algemeen meer betrokken als zij direct emotioneel, financieel of in hun welzijn worden geraakt. Denk aan het herinrichten van hun straat, waarbij de oprit vanuit huis naar de openbare weg verandert. Of aan veranderingen in het aanbod van voorzieningen in hun buurt. Bij meer abstracte onderwerpen, zoals de totstandkoming van een Omgevingsvisie of de Regionale Energiestrategie, willen daarnaast ook vaak organisaties en verenigingen betrokken zijn. Net als partijen die staan voor een specifiek belang en ketenpartners.

Manieren voor het in kaart brengen van belangen

Allerlei data kunnen je helpen om deze belangen in beeld te brengen. Met de volgende methoden kun je relevante data verzamelen:

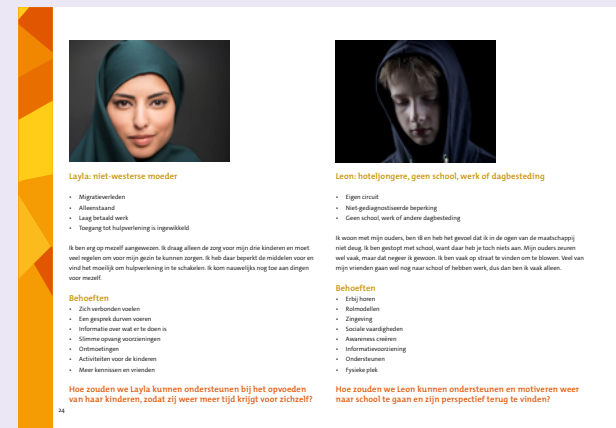
- Werken met leefstijlen
- Persona's hanteren
- Wijk- en gebiedskennis benutten
- Onderzoeken wat er leeft

Werken met leefstijlen

Op basis van bestaande datasets en langlopende marktonderzoek is bekeken of groepen mensen ook op andere manieren dan socio-demografische kenmerken vallen te typeren. Dus niet als 'oudere' of 'hoger opgeleid', maar naar hoe ze in het leven staan. Verschillende partijen hebben deze data uitgewerkt in segmentatiemodellen (symbolische representatie), zoals de 'leefstijlen' van Citisens, het '**Mentality-model**' van Motivaction of het '**BSR-model**' van MarketResponse (DE MEERE, BROCK, & KWAKERNAAK, 2020).

Persona's hanteren

Een persona of ijkpersoon is een gedetailleerde beschrijving van een fictieve persoon die een bepaalde levensstijl of bepaald belang representeert. Het is een hulpmiddel om een beeld te vormen bij de verschillende belangen en de te betrekken groepen. Op basis van persona's kun je verschillende belangen een vertegenwoordiger geven. Ook hier gaat het om symbolische representatie. Een aandachtspunt hierbij zijn de relatief hoge kosten om tot goed uitgewerkte persona's te komen. En wees er beducht op dat een te grote focus op persona's bijdraagt aan het stigmatiseren van groepen mensen.

PERSONA'S VOOR HET EENZAAMHEIDSBELEID IN DEN HAAG

De gemeente Den Haag maakte gebruik van persona's om te komen tot nieuw eenzaamheidsbeleid. Deze persona's zijn aan de hand van gemeentelijke openbare data opgesteld. Daarna zijn de persona's getoetst met professionals en vrijwilligers, die in direct contact stonden met de doelgroepen. Hier zijn uiteindelijk 21 gedetailleerde persona's uit voortgekomen. Aan de hand van deze persona's is o.a. een campagne opgezet, die zowel gericht was op jongeren als op ouderen. Later is het bestaande aanbod om eenzaamheid te bestrijden getoetst aan de hand van de persona's. Daaruit bleek onder andere dat het aanbod voor een aantal persona's onvoldoende was en niet altijd aansloot bij de behoefte van deze doelgroep. (HEIJNEN, 2021)

Wijk- en gebiedskennis benutten

Een alternatief om beeld te krijgen bij de mensen uit een gebied, is het benutten van allerlei kennis en data van collega's en andere professionals. Denk aan kennis bij wijkmanagers of gebiedsbeheerders, die weten wat voor soort mensen er wonen en wat er leeft in de wijk. Veel beleidsteams beschikken over specifieke data, zoals het aantal verkeersbewegingen op bepaalde kruispunten of aantal bezoekers in een gebied. Daarnaast werken veel gemeenten met wijkwijzers met allerlei gegevens over specifieke wijken, vaak op het gebied van schoon, heel en veilig.

Onderzoeken wat er leeft

Een alternatieve methode om belangen in beeld te brengen is om steekproefsgewijs mensen in een gebied of rond een opgave te bevragen, door ze te interviewen of online een vragenlijst te laten invullen. Om zo beter beeld te krijgen bij wat er leeft.

VERTEGENWOORDIGING SAMEN BEPALEN

Je kunt deelnemers ook zelf bewust en verantwoordelijk maken van het belang van een goede representatie. Bijvoorbeeld door hen te vragen wie er volgens hen ook een uitnodiging moeten krijgen. Tegelijk laten bewoners ondernemers of organisaties, die zich niet gezien voelen, mogelijk op een andere manier van zich horen. Door hen dan direct onderdeel van de uitwisseling en de uitkomst te maken voorkom je gedoe achteraf.

2. Selectiecriteria vaststellen

Hoe krijg je de juiste 'vertolkers' of vertegenwoordigers van belangen aan tafel? Je kunt op basis van verschillende typen criteria de deelnemers selecteren:

- **Socio-demografische kenmerken**, zoals sekse, leeftijd, etniciteit, opleidingsniveau etc. Een representatieve groep is dan gelijk aan de 'gemiddelde persoon' van de totale bevolking. Ook wel descriptieve representatie.
- **Relevante attitudes, houding en gedrag of leefstijlen**. Een groep is representatief als de verschillende de verschillende gevoelens en opvattingen, worden gehoord. Ook wel symbolische representatie.
- **Willekeurige selectie**. Bij deze selectievorm heeft iedereen een even grote kans om gekozen te worden. Ook wel formele representatie.

(TONKENS, 2009)

Welke kenmerken van de groep relevant zijn om tot een goede afspiegeling te komen, hangt samen met het vraagstuk en de belangen die daarbij spelen. Als de vraag is: "Welke warmtebron passen we toe in een wijk?", kun je bijvoorbeeld selecteren op huizenbezitters en huurders of het inkomen van de bewoners. De verschillende belangen zijn dan onder te brengen in socio-demografische kenmerken (*descriptieve representatie*). Deze kenmerken zijn minder relevant bij een vraag over de herinrichting van een gebied. Dan wil je bijvoorbeeld selecteren op basis van hoe bewoners gebruikmaken van de openbare ruimte en gaat het meer om relevante attitudes, houding en gedrag (*symbolische representatie*). Willekeurige selectie past het beste in een situatie waarin een grote groep deelnemers meedoet. De kans dat er dan een goede afspiegeling is van verschillende belangen is groter (*formele representatie*).

SELECTIEMETHODEN COMBINEREN

In Súdwest-Fryslân werd voorafgaand aan het burgerforum een brede raadpleging gehouden waar 1376 inwoners aan deelnamen. Er werd hen gevraagd wat zij belangrijk vonden bij het vormen van toekomstig energiebeleid. Zij konden daarbij punten toekennen aan een aantal keuzemogelijkheden. De raadpleging was voorbereid door 45 inwoners. De uitkomsten werden meegenomen in een burgerforum dat bestond uit 12 deelnemers. (RIETVELD, 2020)

3. Selectiemethoden

Als de selectiecriteria duidelijk zijn, volgt de selectie van deelnemers. Hiervoor zijn 2 methoden: loting en een open uitnodiging en/of gerichte benadering.

Methode 1: Selecteren op basis van loting

In het algemeen geldt dat loten bijdraagt aan een grotere legitimiteit van het participatieproces (zeker bij de niet-gelote groep), omdat deelnemers bij toeval gekozen zijn (JACOBS, 2021) en het selectieproces goed te volgen is.

Loten vraagt wel de nodige inspanning. In de praktijk blijkt namelijk dat veel gelote mensen niet (direct) ingaan op de uitnodiging. En dat de mensen die dat wel doen vaak vanuit zichzelf al geneigd zijn om mee te doen aan een participatieproces. Bovendien krijgt loting soms de kritiek dat partijen die graag mee willen doen worden buitengesloten, omdat ze niet per definitie ingeloot zijn. Dit laatste punt

Aan de slag met loting?

Raadpleeg de **toolkit loting** van Harmen Binnema en Ank Michels (BINNEMA & MICHELS, 2017) voor meer tips & tricks.

Toolkit Loting

los je op door een aantal plekken open te houden voor deelnemers die niet zijn geloot, maar toch mee willen doen en wier inbreng cruciaal is. Of door niet-deelnemers op een andere manier een stem te geven in het proces. Door loten te combineren met vormen van directe benadering, zoals langsgaan bij de gelote mensen om ze persoonlijk uit te nodigen, kun je deelnemers die niet snel geneigd zijn mee te doen uitleggen wat de waarde van hun inbreng is en ze op die manier interesseren. Wat ook kan werken is om een passende vergoeding te bieden voor de gevraagde inzet.

Op basis van de selectiecriteria kun je ook een gestratificeerde loting uitvoeren. Dat betekent dat je via vooraf vastgestelde criteria nog andere handelingen verricht om de afspiegeling te vergroten. Bijvoorbeeld:

- Oversamplen: je loot relatief meer mensen waarvan je weet dat ze niet snel geneigd zijn om deel te nemen.
- Quota: je stopt pas met het uitnodigen van een bepaalde groep wanneer je een vooraf vastgesteld quotum hebt bereikt.
- Tweetrapsraket: je laat na een eerste lotingronde de deelnemers een korte survey invullen met een aantal vragen die gaan over de selectiecriteria die je zoekt. Op basis van de antwoorden selecteer je in een tweede lotingronde een representatieve groep. Dit is ook een goede methode om toe te passen wanneer de benodigde data niet bekend zijn.

(JACOBS, 2021)

Methode 2: Selecteren op basis van open uitnodiging en/of gerichte benadering

Een alternatieve vorm om deelnemers te selecteren is aan de hand van een open uitnodiging, gerichte benadering of een

combinatie ervan. De open uitvraag heeft als voordeel dat iedereen die dat wil zich aan kan melden voor deelname. De gerichte benadering kan behulpzaam zijn om belangen die nog niet vertegenwoordigd zijn aan de gesprekstafel toch te betrekken. In dat geval kun je op basis van selectiecriteria bepalen wie er ontbreekt. Een nadeel van een open uitvraag is dat de kans groot is dat er meer *usual suspects* aan het proces deelnemen.

"In 2020 gingen we aan de slag met het maken van opknappannen voor 3 Haagse buurten, samen met bewoners van de betreffende buurten. Bewoners konden meedoen door deel te nemen aan een bewonerscommissie. Om deze commissies van bewoners samen te stellen werd er allereerst een open oproep gedaan aan de buurt om je aan te melden. Dit werkte goed: met name via de speciaal ingerichte website (Open Stad) kwamen er veel reacties binnen. Aan de hand van vooraf vastgestelde selectiecriteria werden de definitieve bewonerscommissie-leden gekozen"

PAULINE VAN DEN BROEKE

WAARDERING VOOR INZET

Utrechtse bewoners die in 2015 deelnamen aan het Stadsgesprek Energieplan ontvingen een vergoeding. Ze konden kiezen uit een voucher van 600 euro voor het treffen van energiebesparende maatregelen voor hun huis of een VVV-bon van 300 euro. Deze vergoeding leidde tot een hogere respons, waardoor het de gemeente Utrecht goed lukte om tot een diverse groep deelnemers te komen. (GEMEENTE UTRECHT, 2015)

NEEM TIJD VOOR WERVING EN SELECTIE

Heb bij het selecteren van de deelnemers voldoende aandacht voor het bevestigen en vasthouden van het commitment in aanloop naar de ontmoetingen en tussentijds. Zeist leerde bijvoorbeeld dat het belangrijk is om op tijd de geselecteerde deelnemers te vragen of zij daadwerkelijk zullen deelnemen. Doordat zij dit pas kort voor het burgerforum deden was er weinig tijd om nieuwe deelnemers uit te nodigen van de reservelijst om de no-show op te vullen. In Den Haag werd het commitment vastgehouden door regelmatig contact te zoeken, deelnemers te betrekken in het proces en aandacht te houden voor de relatie. Als je een e-mail ontvangt, beantwoord die dan ook. (VAN DEN BROEKE, 2021)

4. Groepsgrootte vaststellen

Tot slot is het belangrijk om te bedenken hoe groot de deelnemersgroep wordt. Deze keuze heeft gevolgen voor de praktische organisatie van het forum en de bijkomende kosten. Voor een grotere groep zijn meer gespreksmiddelen en gespreksleiders nodig. Daarnaast vraagt het om een gepaste locatie en catering.

Bij een open vraagstelling geldt over het algemeen dat je met een grotere groep tot een betere afspiegeling komt. Reden hiervoor is dat wanneer de thema's waarover gesproken wordt niet van tevoren bepaald zijn, je de belangen die er spelen niet van tevoren in beeld kunt brengen. Met een grotere groep heb je in dat geval een betere kans dat de deelnemers alle verschillende belangen vertolken. Denk bijvoorbeeld aan een [G1000](#).

Als de vraag gericht gesteld wordt kan een kleine groep net zo representatief zijn als een grote groep. Door symbolische representatie kan je met een zorgvuldig samengestelde kleine groep toch alle perspectieven op tafel krijgen.

Uitwisseling tussen deelnemers

Als deelnemers intensief met elkaar van gedachten wisselen wordt de inhoudelijke kwaliteit van de uitkomsten beter. Ook krijgen deelnemers meer begrip en respect voor elkaars belangen en kunnen ze hun standpunt veranderen. De zeven punten hieronder geven richting aan de opbouw van de ontmoetingsmomenten en het delen van informatie.

Maximale kennisuitwisseling

1. Setting en werkvormen

Organiseer ontmoetingen die uitnodigen tot doen. Maak een keuze:

- Is het online of een fysieke ontmoeting?
- Past de ontmoetingsruimte bij het onderwerp?
- Hoe zorg je voor een persoonlijk welkom?
- Welk beeldmateriaal gebruik je?
- Welke werkvormen zet je in?

2. Goede en onpartijdige gespreksleiding

Een vaardige moderator zorgt ervoor dat iedereen het woord krijgt en alle belangen op tafel komen, met aandacht voor:

- Verschillende houdingen ten opzichte van het vraagstuk
- Een levendige dynamiek in het gesprek
- Het toewerken naar een concreet resultaat.

3. Expertise en kennisdeling

Zorg ervoor dat iedereen dezelfde informatie heeft door:

- deskundigen te vragen om uitleg te geven
- geen informatie achter te houden

4. De duur van het burgerforum

De duur hangt o.a. samen met het type vraag dat je stelt, de gewenste uitkomst en de behoefte van de deelnemers. De duur heeft ook invloed op de kosten van het proces.

5. Niet-geselecteerde deelnemers betrekken

Vergroot de acceptatie van adviezen, plannen of genomen besluiten van het burgerforum door contact te houden met de rest van de straat, wijk, stad of land.

De niet-geselecteerde deelnemers:

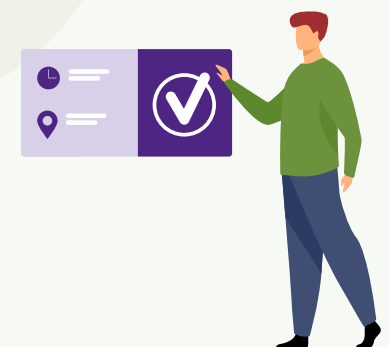
- Worden geïnformeerd
- Kunnen adviseren of meedenken
- Kunnen meedoen
- Kunnen meebeslissen

6. Besluiten nemen

Je zoekt zoveel mogelijk naar overeenstemming tussen deelnemers. Dat is niet altijd mogelijk. De uitkomst kan ook worden voorgelegd in een referendum of preferendum aan een grotere groep die geen deel was van het burgerforum.

7. Conditie om mee te kunnen doen

- Centrale, goed bereikbare locatie
- Reiskostenvergoeding
- Vergoeding voor deelname
- Kinderopvang / respijtopvang
- Tijdstip

Ontwerppunt 3 Maximale kennisuitwisseling

Ruimte voor een intensieve en kwalitatieve uitwisseling tussen deelnemers is belangrijk voor een burgerforum, omdat het bijdraagt aan gedeeld eigenaarschap, versterking van netwerken en de kwaliteit van de uiteindelijke uitkomst van het burgerforum: het uitgewerkte advies of plan.

Essentieel in de procesaanpak van een burgerforum zijn:

1. Setting en werkvormen
2. Goede en onpartijdige gespreksleiding
3. Expertise en kennisdeling
4. De duur van het forum
5. Betrekken van niet-deelnemers aan een burgerforum
6. Besluiten nemen
7. De condities om mee te kunnen doen

1. Setting en werkvormen

Voor een goede uitwisseling tussen alle deelnemers van het burgerforum is het belangrijk dat zij zich in staat voelen (gesteld) om mee te doen. Een goede selectie van een representatieve deelnemersgroep biedt geen garantie dat alle deelnemers tijdens het proces een gelijke mate van invloed uit oefenen. Hoger opgeleiden hebben bijvoorbeeld doorgaans meer invloed, omdat zij hun belangen beter weten te articuleren (TONKENS & HURENKAMP, 2019).

Sommige mensen zijn niet direct geneigd om mee te doen aan het proces omdat ze het idee hebben weinig kennis over het onderwerp te bezitten. Een doordachte aanpak kan dit ondervangen.

AANDACHT VASTHOUDEN

Houd rekening met wat deelnemers nodig hebben om aangehaakt te blijven. In Zeist gingen de werkgroepen van de **Inwoners Advies Commissie** op eigen wijze aan het werk, toen bleek dat sommige deelnemers behoefte hadden aan meer ontmoetingen.

Online of fysiek

Maak allereerst de keuze of het burgerforum fysiek, online of als een combinatie van beiden gehouden wordt.

Soms moet je noodgedwongen kiezen voor online, zoals tijdens de recente corona-uitbraak. Of kies je er heel bewust voor, omdat:

- Een online dialoog toegankelijk is. De deelnemers kunnen meedoen wanneer het hen uitkomt en ze hoeven er niet voor te reizen.
- Je ook online tot kwalitatief goede dialoog kunt komen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit een groot onlineburgerbegrotingsproces in Madrid, waarbij de deelnemers geraakt werden door de verhalen van anderen, wat aanleiding gaf om eigen standpunten aan te passen.
- De kosten voor catering, locatie, inhuur/inzet van gespreksbegeleiders of experts wegvallen.

In andere gevallen is het combineren van fysieke en online stappen een mooie verrijking van de kwaliteit en toegankelijkheid van het proces. Bijvoorbeeld als manier om ook niet-geselecteerde deelnemers te betrekken bij het burgerforum. Of een online platform te benutten om tussentijdse uitkomsten van het burgerforum te delen en te vragen om reacties, in de vorm van mogelijke zorgen of juist

toevoegingen. Of online te peilen wie wat wil betekenen in de uitvoering van een plan.

Heb bij het faciliteren van een online dialoog in elk geval aandacht voor de volgende punten:

- Wat voor soort online ontmoeting wordt het?

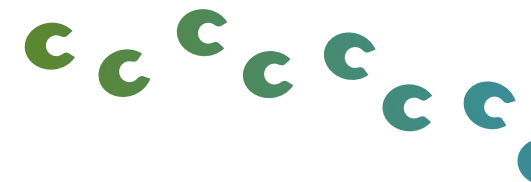
Ontmoeten deelnemers elkaar op hetzelfde moment, bijvoorbeeld via Teams of Zoom, en wisselen zij al pratend met elkaar van gedachten? Of gebruik je een online platform dat de dialoog faciliteert, maar waarvoor deelnemers niet tegelijkertijd online hoeven te zijn en vooral communiceren door gedachten op te schrijven. Voor deze tweede vorm van online dialoog zijn er veel verschillende platforms ontwikkeld zoals: OpenStad, Consul, Considerit, Argu, Mett of CitizenLab.

- Hoe modereer je het gesprek?

Tijdens een fysieke bijeenkomst ervaar je tijdens het proces wat voor energie er is bij de deelnemers en of de vooraf bedachte opzet past bij de deelnemers. Online mis je deze informatie en dat vraagt om constante moderatie. Besteed daarom extra aandacht aan goede kennisoverdracht, prikkelende presentatie of samenwerkvorm. En realiseer je dat de moderatie veel tijd vraagt.

- Denk na over de privacy van de deelnemers.

Ga na waar gegevens van deelnemers worden bewaard en voor hoe lang.

Ontmoetingen organiseren die uitnodigen tot doen

De praktische uitwerking van de ontmoeting stimuleert het uitwisselen van kennis en ideeën of samen aan het werk gaan. invoegen na eerste regel. Dit zijn 7 tips die we als 7Zebra's gebruiken om van elke interactie een feestje te maken.

1. Een **persoonlijke uitnodiging** en hartelijke ontvangst maakt dat mensen zich onmisbaar voelen.
2. Zorg voor **aantrekkelijke locatie**, die aansluit op het onderwerp van gesprek of die inspiratie brengt.
3. De liefde van de mens gaat door de maag. Met iets **lekkers** toon je je gastvrijheid en wordt de sfeer als vanzelf luchtiger en informeler.
4. Een **aangeklede ruimte** inspireert en zorgt dat mensen zich op hun gemak voelen. En de indeling van een ruimte bepaalt hoe mensen zich (onbewust) tot elkaar verhouden.
5. **Doe iets!**
 - Benut werkvormen die aanzetten tot samen bedenken van oplossingen of aanbevelingen, of die aandacht geven aan de minderheidsstem zoals Deep Democracy of Appreciative Inquiry.
 - Gebruik beeldmateriaal om de bedoeling en benodigde kennis over te brengen. En heb aandacht voor mensen die niet goed kunnen lezen of schrijven.
 - Zorg voor afwisseling door deelnemers steeds in andere groepjes met elkaar te laten samenwerken. Zo versterk je het onderlinge contact en ga je het vormen van klikjes tegen.
6. Doe iets onverwachts, bedenk een **verrassing** en maak van de ontmoetingen een beleving door nadenken te combineren met muziek of theater.
7. **Zegt t voort!** Zorg voor een aantrekkelijke terugkoppeling met doorkijkje naar vervolg, aan deelnemers en aan allerlei andere geïnteresseerden. Zo blijft iedereen aangehaakt.

2. Goede en onpartijdige gespreksleiding

Mensen hebben verschillende houdingen ten opzichte van het vraagstuk, ook deelnemers aan een burgerforum. Sommigen zoeken oplossingen in tegengestelde richting (opponenten), of zijn zeer betrokken bij hun omgeving en weten goed wat zij willen bereiken (geëngageerden). Anderen willen graag meedenken, juist ook over het gemeenschappelijke belang voor de omgeving (meedenkers). Of houden zich juist bewust op de achtergrond (afwachtenden), omdat zij nog geen standpunt hebben, of niet gelijk hun eigen visie op tafel willen leggen.

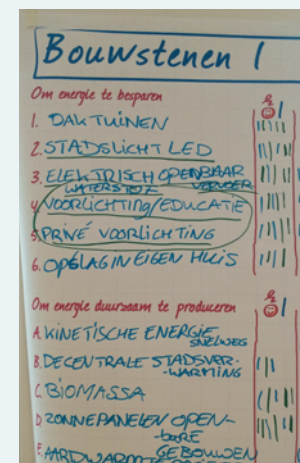
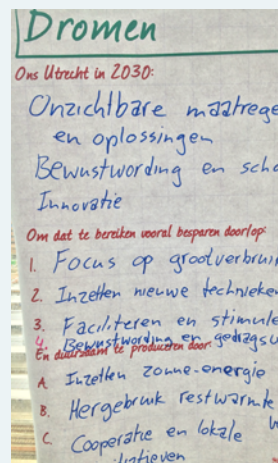
Een vaardige moderator zorgt dat iedereen het woord krijgt en daarmee alle perspectieven op tafel komen. Kies voor een moderator of gespreksleider die competent is in het richten of corrigeren van wat er wordt gezegd, en er actief voor zorgt dat iedereen zijn inbreng deelt.

Bovendien draagt een goede moderator bij aan een levendige dynamiek in het gesprek, met ruimte voor het verzamelen van allerlei perspectieven, afgewisseld met momenten waarbij deelnemers toewerken naar concrete uitkomsten of uitgewerkte voorstellen. Dit wordt ook wel het divergeren en convergeren van een gesprek genoemd. Zeker wanneer bij een burgerforum geen afgebakende vraag wordt voorgelegd, is dit van belang. Bij een open vraagstelling is het vaak lastiger om tot concrete uitkomsten te komen en is de rol van de moderator nog belangrijker.

EEN GOEDE SFEER

Het kan even duren voordat je tot een echte dialoog komt. Een goed proces biedt ruimte voor deelnemers om elkaar te leren kennen, momenten van denken en doen, ruimte voor ontspanning. Soms helpt het om in kleine groepen te starten of om in meerdere bijeenkomsten bij elkaar te komen. Humor of samen eten zijn goede ijsbrekers.

Tijdens het Stadsgesprek Energieplan spraken de deelnemers eerst hun wensen en dromen uit (divergeren) om vervolgens te kiezen tussen bouwstenen (convergeren).

KUSTLIED

Hier ligt de kust, een kantlijn van zand.
Wacht niet op de zon voordat je gaat.
Kom ook als het grijs is, donker,

wanneer je kunt leunen op de wind,
als je jezelf, op ware grootte, terugvindt
op het strand, onder jagende wolken

en merkt dat je hoofd is doorgewaaid –
dat je niet meer huilt maar zingt.

Neem een kind mee. Zie de horizon.
Leg uit dat de zee waarvoor we schuilen

achter dijken ook het land omarmt,
dat de wereld onder water verder gaat.

De kust is van niemand, dus van iedereen,
We schenken haar aan elkaar, elke dag
opnieuw, door haar woest en leeg te laten.

Hier gingen we aan land. Hier komen
we vandaan. De kust is niet van ons.
Wij zijn van haar.

Ingmar Heytze

voor Bescherm de kust

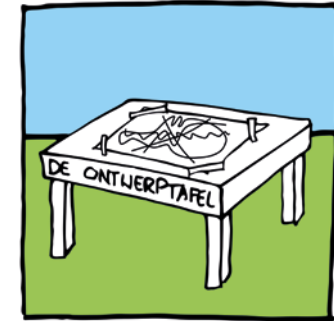
AANDACHT VOOR EMOTIE

Er zijn creatieve manieren te bedenken om het burgerforum te verbinden aan de niet-deelnemers. Dichter Ingmar Heytze schreef voor alle kustbeschermers een **kustlied**, gebaseerd op de motivaties die deelnemers bij hun inschrijving voor de kustontmoeting hadden genoteerd. Een cadeau aan alle mensen (deelnemers én niet-deelnemers) die zich zorgen maakten over de verrommeling van het Nederlandse kustlandschap.

Je kunt er ook voor kiezen om de gesprekken te voeren zonder gespreksbegeleiders aan de tafels. Het voordeel is dat het eigenaarschap zo écht bij de deelnemers zelf ligt. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan door stichting [G1000.nu](https://www.g1000.nu).

Als je dat doet is het extra belangrijk om na te denken hoe je ervoor zorgt dat de deelnemers met elkaar in dialoog blijven en niet verzanden in discussie. En hoe je ervoor zorgt dat iedereen mee kan doen en niet alleen deelnemers die gewend zijn om of goed kunnen spreken. Spelregels kunnen in zo'n geval goed helpen, net als het starten met hele kleine groepen van maximaal 4 of 5 personen, zodat de deelnemers eerst kunnen wennen aan de methode.

Denk ook na over het vasthouden van wat er gezegd wordt aan tafel. Je kunt bijvoorbeeld per tafel een notulist of secretaris aanstellen. Of het gespreksmateriaal zo maken dat deelnemers precies weten welke antwoorden waar genoteerd moeten worden.

SPELREGELS

1. Aan tafel is iedereen gelijkwaardig
2. Alles mag gezegd worden in vertrouwen
3. Maak jouw belang concreet en duidelijk
4. Luister goed naar elkaar
5. Heb respect voor andere belangen

DEZE SPELREGELKAART IS GEMAAKT DOOR DE ONTWERPTAFEL, EEN SAMENWERKING VAN PAULINE VAN DEN BROEKE, NANCY ARKEMA EN BERIT PIEPGRAS.

IEDEREEN DEZELFDE INFORMATIE

Tijdens een Engels burgerforum werden hoofdfonees uitgegeven en documenten van een extra groot lettertype voorzien (LEYENAAR, 2009). Voor het Stadsgesprek in Utrecht over het Energieplan werd gebruik gemaakt van experts om deelnemers uit te leggen wat het betekent om energieneutraal te zijn en wat voor- en nadelen van maatregelen zijn. En met behulp van allerlei gespreksmateriaal konden zij kennis delen en keuzes maken. Van de bijeenkomsten werd bovendien een sfeerimpressie gemaakt, om te delen wat er in de werksessies gebeurde en zo inzicht te bieden in het verloop van het proces.

3. Expertise en kennisdeling

Soms voelen mensen zich niet competent om mee te praten over een onderwerp, omdat ze niet of nauwelijks kennis ervan hebben. Dit is makkelijk te ondervangen door deelnemers te voorzien van benodigde informatie. Uit ervaringen blijkt dat deelnemers snel leren en zich – soms met hulp van een deskundige – ook complexe materie snel eigen kunnen maken. Ook waarderen deelnemers het, wanneer de organisatie erin investeert dat iedereen wordt voorzien van alle informatie. (LEYENAAR, 2009).

Door alle deelnemers in het proces, ook de meer passieve, te voorzien van dezelfde informatie voorkomt je bovendien dat sommige mensen met 'meer' voorkennis een grotere stempel kunnen drukken op het gesprek en de uitkomsten daarvan. Je kunt de deelnemers ook vragen welke expertise zij nodig hebben om 'met kennis van zaken' te komen tot goede voorstellen en/of beslissingen. Een voordeel daarvan is dat het proces meer in handen ligt van de deelnemers en minder vooraf gestuurd is.

Meestal wordt de eerste bijeenkomst van een burgerforum benut om informatie te delen over de opgave. Heb daarbij aandacht voor:

- De neutraliteit van de aangeboden informatie en kennis. Bij een G1000 in België werd bijvoorbeeld achteraf het verwijt gemaakt dat de kennis te links georiënteerd was. Ook het burgerforum in Utrecht leerde dat de aangeboden kennis sturend bleek voor de uitkomsten van het proces. Kortom: uitgangspunten aanreiken is waardevol, zolang ze feitelijk zijn. Een objectieve partij kan die informatie het beste geven.

(LINSSEN, HARKINK, VAN RAAIJ, & SLOB, 2016).

- De vorm waarin informatie wordt aangeboden. Kan iedereen het goed tot zich nemen? Heb bijvoorbeeld aandacht voor en gebruik niet alleen tekst, maar ook illustraties en kaarten.
- Onafhankelijkheid. Kies er bewust voor om tijdens de eerste bijeenkomst geen experts in te zetten, zodat deelnemers onbevooroordeeld kunnen deelnemen. Dit past bijvoorbeeld bij een open vraagstelling.

4. Duur van het burgerforum

Hoeveel tijd hebben de deelnemers (nodig) voor de uitwisseling? Hierbij is wederom het vraagstuk leidend: een complexer vraagstuk vraagt nu eenmaal om meer tijd voor de beantwoording.

Een voordeel van een burgerforum dat een dag of weekend duurt, is dat het gemakkelijker is voor deelnemers om mee te doen. Het vraagt immers minder van hun tijd. De druk op de organisatie en de kosten zijn ook lager.

Er zijn ook nadelen. Zo blijkt dat het resultaat van een kortdurend burgerforum gemakkelijker wordt genegeerd door politici (MICHELS, 2021). Daarnaast is het bij een burgerforum dat langere tijd actief is gemakkelijker om ook de rest van de gemeenschap een rol te geven in het proces, of op zijn minst mee te nemen in de (tussentijdse) uitkomsten.

FLEXIBILITEIT IN UITVOERING

De Inwoners Advies Commissie – een burgerforum in Zeist – werkte plannen uit in verschillende werkgroepen. Per werkgroep konden de leden met elkaar aangeven hoe vaak zij elkaar wilden spreken. Dit was niet van tevoren vastgelegd. (JANSSEN, 2021)

5. Betrekken van niet-geselecteerde burgers

Om de acceptatie van adviezen, plannen of genomen besluiten van het burgerforum te vergroten is het essentieel om contact te houden met de rest van de straat, wijk, stad of land. Je kunt dat op verschillende manieren doen:

- **Informeren:** Door een brede informatiecampagne met behulp van sociale en reguliere media, een website waarop je informatie deelt die ook de deelnemersgroep heeft ontvangen of livestreams van de bijeenkomsten;
- **Adviseren of meedenken:** Door een enquête, een ideeënwedstrijd of door tussentijdse plannen te publiceren en mogelijkheid te geven voor reactie.
- **Meedoen in de uitwisseling:** Door een livestream verbinding te maken waardoor anderen vanuit huis mee kunnen doen of door de mogelijkheid te bieden om mee te schrijven aan plannen
- **Meebeslissen:** Door de uitkomsten voor te leggen in een referendum of via een website waarop een stem kan worden uitgebracht.

Houd in alle gevallen rekening ermee dat de mensen buiten het burgerforum:

- Over dezelfde informatie en kennis beschikken als de deelnemers in het forum.
- Weten hoe het proces eruitziet, dus op welke momenten mensen buiten het forum kunnen meedoen.
- Weten waarop zij invloed hebben, zodat de inbreng die zij geven aansluit op wat er in het forum wordt besproken.

6. Besluiten nemen

Doorgaans wordt er bij een burgerforum gezocht naar overeenstemming bij alle deelnemers. Als dit niet mogelijk blijkt, kan een stemming uitkomst bieden. Of er wordt gezocht naar een uitkomst waarin voldoende aandacht is voor minderheidsstandpunten. Te grote druk op consensus leidt soms namelijk tot conformisme (JACOBS, 2021). Risico van stemmen is dat de minderheid helemaal niet gehoord wordt.

De uiteindelijke besluitvorming kan voorgelegd worden aan de rest van de samenleving. Dat is bijvoorbeeld gedaan door het Ierse Citizen's Assembly (2016) bij het bepalen van de inhoud van de abortuswet, die gevoelig ligt. De beslissing om wel of niet met de wet in te stemmen, is als referendum voorgelegd aan de rest van de bevolking. Ook het Haagse **bewonerscommissies (2020)** is hier een mooi voorbeeld van.

7. Conditie scheppen om te kunnen meedoen

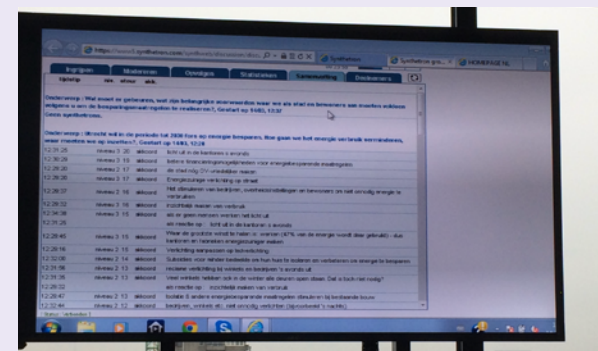
Bekijk tenslotte wat je praktisch kunt doen om belemmeringen weg te nemen, zodat deelnemers kunnen meedoen. Denk aan:

- Een centrale, goed bereikbare locatie
- Reiskostenvergoeding
- Een vergoeding voor deelname
- Kinderopvang of respijtzorg
- Het tijdstip (bijvoorbeeld rekening houden met werktijden)

NIET-GELOTE DEELNEMERS TOCH STEM GEVEN

Bij het **Stadsgesprek in Utrecht** werd het loten van deelnemers gecombineerd met een online discussiepanel dat kon reageren op de tussenuitkomsten van het gesprek tussen de deelnemers. Op die manier konden niet-gelote, zeer betrokken partijen toch deelnemen aan de discussie.

MOTIEVEN OM MEE TE DOEN

In de gemeente Den Haag was het niet was niet nodig om deelnemers een vergoeding te geven. Deelnemers hadden eigen beweegredenen om deel te nemen. Een jonge man vond het bijvoorbeeld fijn om zijn buurt beter te leren kennen. En een oudere deelnemer vond het belangrijk om na zo'n 50 jaar in de buurt te wonen eindelijk eens échte invloed te hebben over wat er zou gebeuren met het beschikbare geld.

Verbinding met politiek en organisatie

In een burgerforum werken deelnemers toe naar een resultaat, vaak in de vorm van een advies of voorstel, of een uitgewerkt plan van aanpak. Na afronding wordt de uitkomst vaak voorgelegd aan de politiek voor definitieve besluitvorming.

Bouwen aan vertrouwen

Voor het onderlinge vertrouwen tussen het burgerforum en de politiek is het belangrijk om helder te hebben wat er met de uitkomsten gebeurt. Door hierover afspraken te maken voorkom je teleurstelling of wantrouwen achteraf.

HIER
BOUWEN
WE AAN
VERTROUWEN!

1. Afspraken maken

- **Er worden vooraf afspraken gemaakt**
De politiek spreekt zich uit binnen welke termijn de uitkomsten worden behandeld en op welke wijze en aan wie de besluiten over de uiteindelijke beslissing en/of uitvoering worden teruggekoppeld.
- **De uitkomsten zijn bindend.**
Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer de uitkomsten worden voorgelegd aan de samenleving in een bindend referendum of een preferendum. Bij een preferendum mogen deelnemers zich uitspreken over hun favoriete uitkomst.
- **Er worden geen afspraken vooraf gemaakt.**
Dit neemt het risico met zich mee dat de politiek de uitkomsten van het burgerforum niet serieus behandelt of overneemt. Dit kan leiden tot teleurstelling en toenemend wantrouwen onder deelnemers.

2. Rol en positie

Op welke manier zijn politici en ambtenaren betrokken bij het proces? Actieve deelname van politici en ambtenaren kan de vrije ruimte om te spreken verkleinen. Anderzijds kan het onderling begrip worden vergroot en kunnen politici en ambtenaren beschikken over nodige kennis. Bedenk daarom wat past bij het proces.

Politici en ambtenaren

- Hebben een actieve rol (Met als voordeel dat alle 'spelers' betrokken zijn bij het proces en gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen. En als nadeel dat mensen minder vrijuit durven spreken)
- Nemen deel als experts
- Doen niet mee

Ontwerppunt 4 Verbinding met politiek en organisatie

Bij een burgerforum draait het om het vertrouwen van burgers in politiek en bestuur, en van politiek in burgers. De overheid moet durven vertrouwen dat de deelnemers aan het forum samen tot een goede uitwerking komen. Andersom mogen deelnemers erop vertrouwen dat de politiek iets dóet met de resultaten waar zij zich voor hebben ingespannen (COMMISSIE BRENNINKMEIJER, 2021). In de praktijk blijkt dat de politiek de uitkomsten van een burgerforum soms niet overneemt.

Er zijn twee aandachtspunten:

1. Afspraken maken wat de politiek met de resultaten doet
2. Helderheid over de rol en positie van politici en ambtenaren in het proces

TUSSENTIJD RAAD INFORMEREN

In Zeist maakten 150 bewoners onderdeel uit van de Inwoners Advies Commissie. Zij gaven tussentijds advies en bedachten bezuinigingsplannen voor de gemeentelijke begroting. Om de raad te betrekken bij het proces is tussentijds een informatieavond georganiseerd met raadsleden. Deze avond werd er alleen ingegaan op het proces, niet de inhoud, om te voorkomen dat raadsleden sturing konden geven aan de inhoud.

1. Afspraken maken over wat de politiek met de resultaten doet

De verbinding met de politiek kun je leggen door helder te zijn over de rol en positie van politici en ambtenaren in het proces. En door vooraf afspraken te maken over wat de politiek met de uitkomsten van het forum doet.

Afspraken over wat politiek met de uitkomsten doet

Je kunt op verschillende manieren de verbinding leggen met het politieke besluitvormingsproces:

- Maak vooraf afspraken over wat de politiek met de uitkomsten van het forum doet. Bijvoorbeeld binnen welke termijn, door wie en op welke manier de uitkomsten worden behandeld. Of dat de gemeenteraad de uitkomsten één op één overneemt.
- Het kan ook de afspraak zijn dat eerst de samenleving in de vorm van een bindend referendum of preferendum de uitkomsten voorgelegd krijgt. En dat daarna de gemeenteraad zich uitsprekt en besluiten neemt.
- Toch gebeurt het nog vaak dat er vooraf (geen) duidelijke afspraken worden gemaakt. In dat geval loop je het risico dat de politiek de uitkomsten naast zich neerlegt of onvoldoende aandacht geeft. Dit leidt tot teleurstelling bij deelnemers die hun tijd en energie in het burgerforum hebben gestoken om te komen tot uitgewerkte plannen of adviezen.

Preferendum

Met een bindend referendum of een preferendum kun je de politiek verbinden aan de uitkomsten van een burgerforum.

Het preferendum is een methode van besluitvorming waarbij je de straat, wijk, stad of land verschillende keuzes voorlegt waarover de hele gemeenschap zich mag uitspreken. Door de gevraagde groep te vragen uit te leggen

PARTNEROVEREENKOMST

Voor een burgertop in Heerenveen in 2019, georganiseerd door G1000.nu, werden de afspraken met de politiek vastgelegd in een partnerovereenkomst. Daarin stond dat de gemeenteraad binnen redelijke termijn na vaststelling van het burgerbesluit dit besluit in haar vergadering te behandelen, de voorstellen daarin vervat van commentaar te voorzien en te besluiten over de uitvoering ervan. (G1000 HEERENVEEN, 2018). Een monitorgroep, bestaande uit zo'n 50 deelnemers van de burgertop, fungeert als klankbordgroep voor de gemeente bij de uitvoering en toetst deze aan de gemaakte afspraken.

Foto: Stichting G1000.nu

of te onderbouwen waarom zij tot hun keuze komen, krijg je meer inzicht in de afwegingen die mensen maken. Dit werkt goed wanneer deelnemers in het burgerforum meerdere plannen hebben uitgewerkt, maar niet zelf hieruit willen of kunnen kiezen, of wanneer er onvoldoende budget is om ze allemaal uit te voeren.

COLLECTIEVE KRACHT

Door ideeën en wilskracht te verbinden en ondersteunen tijdens de kustontmoetingen krijgen de individuele stemmen van burgers of gebruikers meer geluid en kunnen anderen aanhaken. Zo ontstaat er beweging en collectieve doorzettingsmacht. De impact van de kustontmoetingen was groot. De minister besloot mede door wat via de Kustagenda op tafel werd gelegd, dat de Nederlandse kust van 'landsbelang' is. Het kustlandschap is benoemd tot Nationaal Landschap, waarop landelijke regie gewenst is.

Neem het [voorbeeld van de Haagse bewonerscommissies](#) in de verschillende Haagse wijken die voorstellen uit mochten werken om de wijk te verbeteren. Via een digitaal platform prioriteerden de bewoners van de verschillende wijken de voorstellen die wat hen betreft belangrijk waren om uit te voeren.

2. Helderheid over de rol en positie van politici en ambtenaren in proces

Ruimte om vrijuit te spreken is in een burgerforum essentieel. Bedenk daarom of en op welke manier je raadsleden, wethouders en ambtenaren betreft. Als politici of ambtenaren deelnemen aan het forum wordt de ruimte om vrijuit te spreken namelijk wat kleiner. Bovendien kan er sprake zijn van een ongelijke informatiepositie.

Het heeft ook voordelen om politici te laten deelnemen. Door 'het hele systeem in de kamer' te zetten kunnen de deelnemers en politiek meer begrip voor elkaar krijgen, is de acceptatie van het resultaat vaak groter en voelen alle betrokkenen, dus ook de politici, een grotere verantwoordelijkheid voor de uitkomsten (MICHELS, 2021). Vaak is gemeentelijke kennis en expertise nodig om tot uitvoerbare adviezen en plannen te komen. In dat geval kunnen ambtenaren meedoen in de rol van expert, zoals is gedaan voor het [burgerforum in Zeist](#). Ook voor de Amersfoortse G1000 in 2016 is ervoor gekozen om ook ambtenaren en politici uit te nodigen. Zij beargumenteerden: *"Om ideeën te kunnen uitvoeren heb je de hele stad nodig. Dus niet alleen burgers. Daarom schuiven naast de gelote burgers, ook 100 ambtenaren en raadsleden, 100 ondernemers en 100 jongeren aan. Zo worden we samen eigenaar van het resultaat en kunnen we met elkaar uitvoering geven aan de plannen."* (G1000 AMERSFOORT, 2021)

Ontwerppunt 5

Leren door te doen

Hoe goed je het proces aan de voorkant ook doordent, uiteindelijk is er altijd ruimte voor verbetering. Neem daarom de tijd om het proces te evalueren. Dat is ook bij de organisatie van een burgerforum relevant. Bespreek tussentijds en na afloop samen met deelnemers en het projectteam hoe het proces verloopt.

Door stil te staan bij wat je wilt vasthouden, versterken, vernieuwen of verlaten (4V-kwadrant). Of te leren van het samenspel waarin je met deelnemers en niet-deelnemers, collega's en bestuur met elkaar terugblijkt en vooruitkijkt op de opdracht, de organisatie, ieders bijdrage en het doorlopen proces.

4V-KWADRANT

Waarderen wat er is doet recht aan het goede werk dat wordt verzet
Breng in beeld wat moet worden Vastgehouden, Versterkt, Vernieuwd en Verlaten

'Het roer moet om, het moet helemaal anders', is de teneur in vele discussies. Alsof er geen goede dingen gebeuren en veranderen een doel op zich is geworden. We bedachten het 4V-kwadrant om recht te doen aan alles wat in de praktijk blijkt te werken en dus vastgehouden en versterkt moet worden.

Om vervolgens te bespreken wat niet uit de verf komt en verlaten moet worden. En op welke terreinen vernieuwing tot stand gebracht moet worden.

Het 4V-kwadrant nodigt ertoe uit om feiten, cijfers en praktijkervaring bij elkaar te brengen. Vanuit het overzicht dat ontstaat kan het kwadrant in gesprek worden ingevuld.

2. Leren van het samenspel

Dit werkblad biedt een set vragen om achteraf een proces-evaluatie uit te voeren om te leren van de samenwerking. Dit helpt je om de kwaliteit van de dialoog te vergroten.

Het | blik op de opdracht

- Wat hebben we gedaan om onze gewenste doelen en resultaten te bereiken?
- Op welke manier zijn we tot het resultaat gekomen?
- Wat maakte de opdracht succesvol?
- En omdat je van fouten kan leren: Wat ging er mis? Hoe herkennen we dit en hoe hebben we hierop gereageerd?
- Wat waren onverwachte gebeurtenissen?

Wij | blik op de organisatie

- Als initiatiefnemer ben je verantwoordelijk voor het plan en neem je de rol van aanjager/trekker op je. Hoe heb je deze rol vervuld?
- Was je als initiatiefnemer de beste (partij) om antwoord te geven op het vraagstuk? Of heb je aan iets gewerkt dat buiten je bereik lag, en andere partijen betere of handiger trekkers in zijn?
- Hoe sloten de kennis en capaciteiten van het organiserend team aan op wat nodig was om het werk te kunnen doen?
- Op welke manier heb je bereid geweest elkaar te helpen de trekkersrol goed te vervullen?
- Op welke manier heb je gezorgd voor voldoende financiële middelen, kennis en ervaring?
- Op welke manier heb je gezorgd voor een goede organisatie en planning van het werk? Wat kostte meer tijd, wat uiteindelijk minder?
- Hoe verliep de onderlinge afstemming binnen het organiserende team?

Ik | blik op eigen bijdrage

- Hoe kijk je naar je eigen rol in het proces? Hoe waardeer je die?
- Op welke momenten haalde je voldoende uit de samenwerking? Op welke momenten voelde het samenwerken als een verplichting?
- Staat de inspanning die je hebt geleverd in verhouding tot de opbrengst van het proces?

ONS | blik op het samenspel

- Wat hebben we gedaan om de juiste personen en partijen tijdig bij de opdracht te betrekken?
- Is in de realisatie van de opdracht voldoende ingespeeld op behoeften uit de omgeving? Waar blijkt dat uit?
- Wat zorgde ervoor dat de samenwerking plezieriger was? Hebben we voldoende feestjes gevierd?
- Wat hebben we gedaan om elkaar te respecteren in ieders bijdrage?
- In hoeverre zijn we eerlijk geweest naar elkaar als het spannend werd?
- Hoe verliep de informatie-uitwisseling tussen betrokkenen?
- Op welke manier was er ruimte voor onderlinge afstemming? Kon iedereen z'n afspraken nakomen?
- Wat hebben we gedaan om de juiste dialoog te voeren? Wat ging er goed? Wat kan er beter?

Inzichten delen

- Wat kunnen we doen om zoveel mogelijk betrokkenen de gelegenheid te geven te leren van het proces?
- Hoe zorgen we voor goede verspreiding van wat we hebben geleerd?

Inspiratie: Vier creatiebrachten, Projectmatig Creëren 2.0, J.Bos en E.Harting. Factor P is in opdracht van het programma Democratie in Actie tot stand gekomen, in een co-creatie tussen Zebra's en gemeenten Amsterdam, Den Haag, Groningen, Rotterdam en Utrecht.

Varianten en voorbeelden van burgerfora

In dit derde deel kijken we naar burgerfora in de praktijk. Er wordt in Nederland geëxperimenteerd met burgerfora en de verschillende varianten daarop. Aan de hand van deze voorbeelden laten we zien welke keuzes er zijn gemaakt op de verschillende ontwerppunten en wat dat betekent voor het proces in de praktijk. Aan de hand van de ontwerppunten kunnen we ook preciezer de verschillende varianten van elkaar onderscheiden.

Burgerforum en varianten hierop

Een burgerforum is een interessante participatievorm om invulling te geven aan betere representatie en levendige kennisuitwisseling. In de praktijk komen burgerfora voor in vele varianten en met verschillende benamingen. Waarin onderscheiden de varianten zich?

Ontwerppunten

1. De complexiteit van het vraagstuk
2. De selectie van deelnemers
3. De uitwisseling tussen deelnemers
4. De verbinding van de gemeentelijke organisatie en de politiek
5. Leren door te doen

Een burgerforum

bestaat uit een groep mensen die de belangen van de totale groep (in buurt of stad) weerspiegelt. De deelnemers buigen over een vraagstuk en wisselen intensief van gedachten. Om uiteindelijk te komen tot adviezen, prioriteiten in maatregelen of activiteiten, of keuzes.

Voor inspiratie check dit!

- [Energieplan Utrecht](#)
- [Bescherm de Kust Natuurmonumenten](#)
- [Inwoner Adviescommissie Zeist](#)

Burgerpanel

Kenmerkt zich door:

- **Het vraagstuk:** Deelnemers geven inbreng op allerlei vraagstukken en zijn langere tijd lid van het panel.
- **Verbinding met de politiek:** Een burgerpanel deelt standpunten of geeft de politiek advies.

[Burgerpanel Laakkwartier](#)

Burgerraad

Kenmerkt zich door:

- **Het vraagstuk:** kleinere groep bewoners die advies geeft of beslissingsbevoegd is op allerlei vraagstukken (bijvoorbeeld buurt en wijk)
- **Verbinding met de politiek:** Vooraf worden afspraken gemaakt hoe de politiek input van de burgerraad benut. Soms één op één overgenomen, soms als advies voorgelegd aan bredere groep burgers.

[Coöperatieve wijkraad Groningen](#)

Burgertop of G1000

Kenmerkt zich door:

- **Het vraagstuk:** Deelnemers bepalen zelf onderwerp of thema.
- **Verbinding met de politiek:** Initiatief ligt over het algemeen bij gemeenschap.

[G1000 Heerenveen](#)
[Leidse burgertop L750](#)

BESCHERM DE KUST – NATUURMONUMENTEN

Praktijkvoorbeeld Burgerfora

De kust van Nederland is uniek. Niet alleen om de natuur, maar ook om de rust, ruimte en weidse uitzichten. In 2016 werd na analyse van 6 natuurorganisaties duidelijk dat allerlei lokale bouwplannen het kustlandschap bedreigden. Vandaar dat natuurorganisaties pleitten voor een goed doordachte (landelijke) aanpak. Dat staat haaks op plannen van het Rijk om de provincies en gemeenten voor de kust verantwoordelijk te maken. Waardoor zo een overkoepelende visie op het totale landschap dreigt te verdwijnen en er geen nationale ruimtelijke bescherming meer tegen kustbebouwing is.

Het vraagstuk

Veel kustbewoners en bezoekers delen de zorg van de natuurorganisaties: 104.000 mensen ondertekenen een petitie. Aanleiding voor Natuurmonumenten om bewoners en bezoekers te vragen wat voor hén de waarde is van het Nederlandse kustlandschap en wat zij zelf willen doen om het te behouden. Hun ideeën bepalen vervolgens de prioriteiten voor de lobby richting het Rijk en richten de ondersteuning van activiteiten door Natuurmonumenten.

De selectie

De 104.000 mensen die de petitie hebben ondertekend ontvangen een brief met uitnodiging om door te praten over prioriteiten (wat hen aan het hart gaat) en eigen acties (waarvoor zij zich hard willen maken) tijdens kustontmoetingen in Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Holland/Waddengebied. Uit een grote groep geïnteresseerden zijn vervolgens 3x 100 personen geloot.

Daarnaast ontvangen actiegroepen van bewoners, ontwikkelaars, belangenorganisaties als Recron en ondernemersverenigingen en lokale bestuurders en ambtenaren, en lokale natuurorganisaties een persoonlijke uitnodiging om mee te praten in de kustontmoetingen.

De uitwisseling

De 3 kustontmoetingen duren elk een dag. Met in de ochtend aandacht voor de urgentie van het probleem en de persoonlijke zorgen van de deelnemers. En in de middag – na een prioritering van de belangrijkste zorgen - een gelaagd gesprek over ieders persoonlijke talenten of kwaliteiten en hoe zij die kunnen inzetten om zelf actie te voeren.

Verbinding met de politiek

Lokale bestuurders zijn uitgenodigd om tijdens de kustontmoetingen mee te praten en hun afwegingen in te brengen. Bedoeld om kennis en inzicht te vergroten in wat voor lokale politici redenen zijn om na te denken over bebouwing van de kust. Van elke kustontmoeting wordt daarnaast een 'concept'-kustagenda gemaakt met punten die deelnemers kunnen gebruiken als lobbydocument in de eigen regio. En de punten van de 3 kustontmoetingen worden gebundeld in een definitieve kustagenda, die wordt besproken met de minister. Het burgerforum heeft impact: De minister besluit mede door wat via de Kustagenda op tafel wordt gelegd, dat de Nederlandse kust van 'landsbelang' is. Het kustlandschap wordt opgenomen als een van de Nationale Landschappen, waarop landelijke regie gewenst is.

STADSGESPREK ENERGIEPLAN – GEMEENTE UTRECHT

Praktijkvoorbeeld Burgerfora

De gemeente Utrecht sprak in 2015 de ambitie uit om in 2030 energieneutraal te willen zijn. Om te bepalen welke maatregelen kunnen bijdragen aan het versnellen van die ambitie organiseerde zij het stadsgesprek Energieplan Utrecht. Er werd een stadsbreed burgerforum georganiseerd, waarin 165 willekeurig gekozen deelnemers samen bepaalden welke maatregelen het meest kansrijk zijn.

Het vraagstuk

Het burgerforum had een duidelijke vraag, namelijk: "Wat kan Utrecht extra doen om zo snel mogelijk de energievoorziening klimaatneutraal te hebben?"

De selectie

De deelnemers werden geselecteerd via een zogenaamde dubbele loting. Op basis van socio-demografische kenmerken (geslacht, leeftijd en wijk) werd een aselechte steekproef gehouden onder 10.000 Utrechtenaren. Van die groep gaven zo'n 900 mensen aan interesse te hebben om deel te nemen aan het stadsgesprek. Via een tweede loting werd ervoor gezorgd dat de uiteindelijke groep deelnemers een goede afspiegeling van de Utrechtse inwoners zou vormen. Dat is goed gelukt, hoewel er wel relatief wat meer mannen meededen. Er werd een vergoeding geboden in de vorm van een energievoucher of een VVV-bon.

De uitwisseling

Het forum kwam 3 keer bijeen om het energieplan te maken. In de eerste bijeenkomst werd het doel uitgelegd, kregen deelnemers 'college' en konden deelnemers dromen over wat voor hen belangrijk was. In de tweede bijeenkomst prioriteerden de deelnemers de voorgestelde plannen. Voorafgaand aan de derde bijeenkomst is er een concept opgesteld dat alvast was getoetst op uitvoerbaarheid door de gemeente. Tijdens de derde bijeenkomst werd dit concept door de deelnemers besproken en aangescherpt. Bij alle bijeenkomsten waren experts aanwezig om deelnemers te voorzien van technische en inhoudelijke kennis.

Verbinding met de politiek

Het burgerforum overhandigde de uitkomsten aan de gemeenteraad. Van tevoren zijn geen afspraken gemaakt over wat met resultaten gedaan zou worden. Tijdens de gesprekken waren er raadsleden en ambtenaren aanwezig.

(GEMEENTE UTRECHT, 2015)

DE INWONERS ADVIES COMMISSIE UIT ZEIST

Praktijkvoorbeeld Burgerfora

In Zeist werd in 2020 een burgerforum ingeschakeld om mee te denken over manieren om de financiën weer in balans te krijgen. Er was namelijk sprake van een structureel tekort. De Inwoners Advies Commissie (IAC), zoals het burgerforum werd genoemd, bestond uit 150 Zeistenaren die om adviezen werden gevraagd.

Het vraagstuk

Om de focus van het forum niet direct te leggen bij de bezuinigingsvraag is ervoor gekozen om de vraag op een andere manier voor te leggen, namelijk: "Wat vind je belangrijk voor het goede leven in Zeist?". Wat kunnen we laten? Wat kunnen we anders doen? En wat moet er beter? Het ging erom dat de deelnemers zouden heroverwrenen wat zij belangrijk vinden voor Zeist.

De selectie

Op basis van de criteria geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en postcode ontvingen 6.500 Zeistenaren een uitnodiging met de vraag om deel te nemen in de adviescommissie. Bijna 1.000 mensen meldden zich hiervoor aan. Uit die groep zijn via een gestratificeerde loting 150 deelnemers gekozen. Zo kon worden gecorrigeerd op groepen die ondervertegenwoordigd waren, zoals jongeren en lager opgeleiden. De uiteindelijke commissie bestond uit 150 deelnemers die samen een passende dwarsdoorsnede van Zeiste inwoners vormde. Zij ontvingen een vrijwilligersvergoeding van 300 euro voor hun bijdrage.

De uitwisseling

Uit de begroting waren er 6 gesprekstema's gekozen. Deelnemers gaven aan welke 3 thema's hun voorkeur hadden en werden op basis van deze keuze ingedeeld in de themagroepen. Het burgerforum kwam op zes officiële avonden bijeen. Daarnaast kozen sommige themagroepen ervoor elkaar vaker te ontmoeten. Na een informatieronde op elk thema zetten ze drie stappen: samen dromen over het goede leven in Zeist, bedenken wat er beter kon en plannen uitwerken. De IAC leverde 62 uitgewerkte plannen op.

Het proces werd begeleid door medewerkers van de gemeente. Bij iedere themagroep waren een onafhankelijke procesbegeleider en een inhoudelijke verbinder betrokken. De inhoudelijk verbinder legde verbinding met de ontwikkelopgave binnen de organisatie en had kennis van het onderwerp. Alle begeleiders kregen vooraf twee trainingen. De benodigde expertise kwam vanuit de interne organisatie maar kon op verzoek van de deelnemers ook uitgebreid worden naar experts van buiten. Zo zijn een medewerker van de GGD en een controller gevraagd om aan te sluiten.

Het burgerforum vond plaats tijdens de corona-crisis, waardoor het gehele proces online moest plaatsvinden. Deelnemers kregen van tevoren de mogelijkheid om te oefenen met Zoom tijdens oefensessies. De begeleiders mochten naar eigen inzicht en in afstemming op de groep gebruik maken van andere online tools, zoals Mentimeter.

Verbinding met de politiek

Bij het besluit om een burgerraad te organiseren heeft de raad als kader megegeven dat zij als bestuur het eerste (start en kaderstellend) en het laatste woord (raad heeft besluit genomen over het advies van de IAC) had. Er deden geen raadsleden mee aan de IAC. Tijdens de IAC werd er wel een bijeenkomst georganiseerd voor raadsleden om ze mee te nemen in het proces. Van de 62 voorstellen zijn er 40 voorstellen aangenomen. In november is de begroting voor 2022 goedgekeurd en is het traject Samen in balans met de Inwoners Advies Commissie afgerond. (JANSSEN, 2021)

Meer weten over de Inwoners Advies Commissie in Zeist? Bezoek de [website](#).

BUURT BESLIST OVER OPKNAPPLANNEN – GEMEENTE DEN HAAG

Praktijkvoorbeeld Burgerfora

In 2020 werden er in 3 Haagse wijken (Houtwijk, Nieuw Waldeck en Mariahoeve), door vooraf geselecteerde bewoners, met geld van de gemeente opknappannen gemaakt voor hun wijk. Het ging nadrukkelijk om fysieke projecten: het beschikbare geld moest in de stenen gaan zitten. De plannen die de bewonerscommissies bedachten werden via de website van OpenStad voorgelegd aan de overige bewoners in de wijk. Het gebruik van dit online platform vergrootte het bereik aanzienlijk. Door te stemmen beslisten de bewoners gezamenlijk welke plannen geld kregen en werden gerealiseerd. Een goed voorbeeld van hoe een fysieke ontmoeting en een onlineproces elkaar kunnen versterken.

Het vraagstuk

De bewonerscommissies kregen een open vraag voorgelegd: Welke plannen dragen bij aan de verbetering van de wijk?

De selectie

Geïnteresseerde bewoners konden zichzelf aanmelden voor deelname aan de bewonerscommissie. Zij deden dat via de website (OpenStad) of tijdens kleine bijeenkomsten in de wijken. Uit de gemiddeld 35 aanmeldingen per wijk werden uiteindelijk 15 deelnemers geselecteerd. Zij mochten plaatsnemen in de bewonerscommissies.

De keuze werd gemaakt op basis van vooraf vastgestelde selectiecriteria, namelijk: leeftijd, geslacht en spreiding in de wijk. Er waren een aantal plekken gereserveerd voor

actieve bewoners, maar het was ook de bedoeling om nog niet te betrekken. Via persoonlijk contact en sturen van herinneringen werd deelname en het commitment bevestigd.

De uitwisseling

Afhankelijk van de behoefte van de commissieleden kwam iedere bewonerscommissie 3 tot 5 keer bij elkaar. De bijeenkomsten vonden 's avonds plaats, na een gezamenlijke maaltijd. Van ambtenaren en experts kregen de bewoners informatie en kennis die nodig waren om de plannen uit te werken. Er waren bijvoorbeeld ontwerpers aanwezig om te helpen bij het uitwerken van ideeën.

Buurtbewoners die niet in de commissie zaten werden betrokken bij de keuze tussen de plannen. Op de website van OpenStad kon iedereen de plannen bekijken. En iedere bewoner van 12 jaar of ouder ontving een unieke stemcode om te stemmen op hun favoriete plannen. Elke bewonerscommissie had vooraf de mogelijkheid gekregen om de plannen te prioriteren en om te beslissen welke plannen in elk geval uitgevoerd zouden worden. Daarbij was opvallend dat de commissieleden het wijkbelang boven het eigen belang stelden. Het stemproces was succesvol: 14-20% van de bewoners per wijk hebben hun stem uitgebracht.

Verbinding met de politiek

De gemeente had van tevoren geld beschikbaar gesteld. De raad was achteraf positief over het participatietraject. De plannen worden uitgevoerd. De deelnemers van de

bewonerscommissies in Den Haag hadden achteraf veel meer inzicht in hoe (besluitvormings-)processen werken in de gemeente. Het besluitvormingsproces duurde wel erg lang. En er was in die periode weinig communicatie naar deelnemers en andere betrokkenen. Bewoners wisten daardoor niet goed waar ze aan toe waren, wat leidde tot onrust onder de deelnemers.

Het burgerpanel

Het burgerpanel is een veelgebruikte vorm om bij een gevarieerde groep bewoners of gebruikers standpunten of meningen te peilen. De overheid neemt over het algemeen het initiatief voor het opzetten van een burgerpanel.

Het burgerpanel kenmerkt zich door:

- **Het vraagstuk:** Deelnemers worden gevraagd om inbreng te geven op verschillende vraagstukken, in plaats van één vooraf bepaald onderwerp of vraag. Vaak op het niveau van raadpleging of advies.
- **De selectie:** Deelnemers zitten vaak voor langere tijd in het panel. En komen samen als kleine groep in fysieke ontmoetingen of worden als grote groep via online enquêtes gevraagd om inbreng te geven.
- **De uitwisseling:** Het delen van informatie of experts die inbreng leveren zijn minder gebruikelijk. De ruimte voor uitwisseling is vaak ook kleiner.
- **Verbinding met de politiek:** Een burgerpanel wordt over het algemeen samengesteld om de overheid of gemeenteraad van advies te voorzien.

DE BURGERPANELS IN HET LAAKKWARTIER

Praktijkvoorbeeld Burgerpanel

In Den Haag is er een burgerpanel opgericht bestaande uit zo'n 20 bewoners van de wijk. Zij mogen zich uitspreken over uiteenlopende vraagstukken.

Het wijkpanel bestaat uit mensen die gericht zijn benaderd door wijkprofessionals en mensen die zich melden na een open uitnodiging.

De samenstelling van het wijkpanel is open, zodat bewoners die het interessant lijkt om mee te doen alsnog kunnen aansluiten. Bovendien wordt het wijkpanel hopelijk een steeds betere afspiegeling van de wijk.

FOTO'S: VALERIE KUIPERS

De burgerraad

Een burger(be)raad is een andere variant van een burgerforum. Het bestaat (veelal) uit een gelote groep bewoners die over het algemeen op wijkniveau (met raadsleden samen) kunnen meedenken over of meebeslissen in de prioritering van het gemeentelijke werk in de wijk (wijkagenda) en/of de uitvoering hiervan. Initiatief voor een burgerraad ligt over het algemeen bij de overheid.

De burgerraad kenmerkt zich door:

- **Het vraagstuk:** Een burgerraad committeert zich voor langere tijd en deelt inbreng of bepaalt mee op uiteenlopende onderwerpen die raken aan het gemeentelijk werk in de wijk.
- **De selectie:** Een burgerraad bestaat meestal uit een kleine groep deelnemers.
- **Verbinding met politiek:** Bij een burgerraad zijn er vaak van tevoren afspraken gemaakt met de politiek over de verhouding tussen de burgerraad en de politiek, bijvoorbeeld over wat de beslissingsbevoegdheid is van de burgerraad.

DE GRONINGSE COÖPERATIEVE WIJKRAAD

Praktijkvoorbeeld Burgerraad

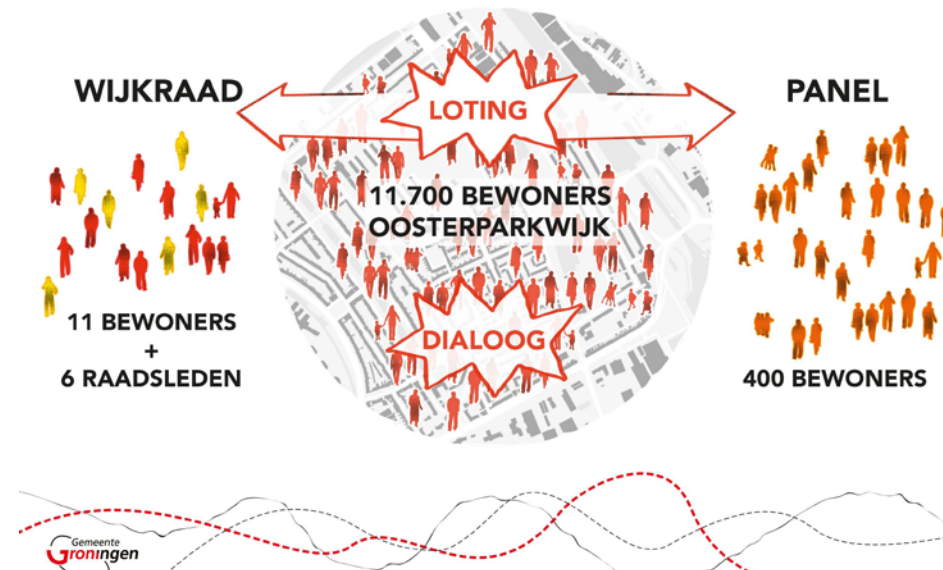
De Groningse Coöperatieve WijkRaad (CWR) bestaat uit 11 bewoners en 6 raadsleden. Zij maken samen de agenda voor de wijk en nemen beslissingen. Daarnaast is er een wijkpanel van 400 bewoners, die de CWR kan raadplegen voor belangrijke beslissingen.

De wijkraadleden zijn geselecteerd op basis van loting. Ook de leden van het wijkpanel zijn geloot. De wijkraadleden bepalen zelf wat er op de agenda staat. Er is constante verbinding met de politiek doordat 6 raadsleden ook deel uitmaken van de wijkraad.

Lessen uit Groningen

- De overlegstructuur van de CWR is na het aanloopjaar vrij 'formeel' geworden, dat wil zeggen dat er sprake is van een openbare vergadering met een agenda, notulen en een voorzitter. Sommige CWR-leden zijn blij met deze 'gestructureerde' keuze, terwijl anderen het jammer vinden dat de CWR een 'mini-gemeenteraad' of 'instituut' voor de wijk is geworden.
- Het is nog niet zo goed gelukt om de processen binnen de gemeente aan te laten sluiten op de dynamiek van de wijkraad.

COÖPERATIEVE WIJKRAAD

De burgertop en G1000

Een burgertop is een gesprek tussen een grote groep deelnemers over een onderwerp dat hen aangaat. Deze groep komt op een één- of soms tweedaagse bijeenkomst samen om ideeën uit te wisselen en keuzes te maken. Het initiatief voor een burgertop ligt vaak bij de samenleving.

De G1000 staat voor 'Groep 1000', maar in de praktijk gaat het vaak om een kleiner aantal deelnemers. Het initiatief voor een G1000 ligt bij bewoners of de samenleving, die zelf gespreksonderwerpen agenderen.

De G1000 is van oorsprong een Belgisch initiatief. In 2011 vond de eerste G1000 in België plaats. Ondertussen is er in Nederland al veel ervaring opgedaan met de G1000. Onder andere in de gemeenten Amersfoort, Enschede, Heerenveen, Steenwijkerland en Uden. In het organiseren van een G1000 kunnen bewoners en gemeenten de hulp inschakelen van G1000.nu - een onafhankelijke stichting – die met kennis en ervaring ondersteunt.

Een burgertop of G1000 kenmerkt zich door:

- **Het vraagstuk:** Bij een G1000 wordt de vraag altijd open geformuleerd, dat wil zeggen dat de deelnemers zelf de onderwerpen of thema's kunnen bepalen waarover zij in gesprek willen.
- **De selectie:** De deelnemers worden (in elk geval gedeeltelijk) geloot.
- **Verbinding met de politiek:** Vaak ligt het initiatief bij de samenleving, wat aandacht voor de verbinding met de politiek nog belangrijker maakt.

Stichting G1000.nu hanteert de volgende uitgangspunten voor een G1000:

- Iedereen met belang bij het gekozen onderwerp of thema kan het initiatief voor een G1000 nemen. Dit zijn vaak betrokken bewoners, maar dit kan ook de overheid zijn. Een onafhankelijke partij, of het organiserend team is gelijkwaardig aan de gemeente en kan meebeslissen over opzet en uitvoering van de G1000.
- Stichting G1000.nu werkt altijd met loting, zodat bewoners een gelijke kans hebben op deelname.
- Het hele systeem is 'in de kamer'. Dat betekent dat bijvoorbeeld politici en werkgevers ook meedoen. Zij worden op naam uitgenodigd.
- Er is gekwalificeerde begeleiding aanwezig waardoor de ruimte voor een open dialoog wordt gegarandeerd. (VAN DIJK, 2020)

Vaak wordt de G1000 gevolgd door een proces waarin thema's verder uitgewerkt worden door kleinere groepen deelnemers. G1000.nu beschrijft in haar handboek de complete methodologie.

G1000 HEEREVEEN

Praktijkvoorbeeld G1000 of burgertop

In 2019 organiseerde G1000.nu een G1000 in Heerenveen. Het initiatief kwam van de gemeente en zij faciliteerden het ook. De vraag die de bewoners van Heerenveen voorgelegd kregen was: 'Wat doen we met het centrum van Heerenveen?'.

De G1000 bestond uit meerdere bijeenkomsten. De eerste bijeenkomst was een burgertop met ongeveer 400 deelnemers. De deelnemers mochten op de eerste dag zelf bepalen over welke onderwerpen de G1000 zou gaan. In kleine groepjes van 4 personen deelden de deelnemers met elkaar wat zij belangrijk vonden voor het centrum van hun stad. Op deze manier hebben de deelnemers zelf zeggenschap over wat er op de agenda staat.

Aan het einde van de dag werd door middel van een peiling bepaald welke onderwerpen verder uitgewerkt zouden gaan worden in verschillende werkplaatsen.

FOTO'S: STICHTING G1000.NU

L750 Praktijkvoorbeeld G1000 of burgertop

Voor de Leidse burgertop (L750) in 2017 werden de deelnemers en inhoudelijke thema's geselecteerd aan de hand van huiskamergesprekken. Als Leidenaar kon je opgeven als gespreksleider voor zo'n gesprek, waarin je samen met 6-8 andere Leidenaren nadenkt over je dromen en wensen voor de stad. Als ondersteuning ontvingen zij een uitleg en gesprekskaart.

De uitkomsten van de huiskamergesprekken vormden de input voor een burgertop, waar de deelnemers van de huiskamergesprekken de wensen uitwerkten tot concrete ideeën voor de stad. Om de deelnemersgroep zo divers mogelijk te maken werden er actief Leidenaren benaderd, zoals een kapper, jongeren, ouderen of sleutelfiguren. Aan hen werd gevraagd om ook weer een diverse groep van deelnemers voor het huiskamergesprek uit te nodigen. Leidenaren die uit zichzelf wellicht niet zo geneigd waren om mee te doen.

Het initiatief van de L750 lag bij bewoners. Aandachtspunten waren de verbinding met de politiek en de uitvoering.

DIT IS L750!

In vier stappen meepraten en meedenken over de toekomst van Leiden.

Hoe werkt het?

Bronnen

Literatuur

- Binnema, H., & Michels, A. (2017). Toolkit Loting. Utrecht: www.lokale-democratie.nl.
- Boogaard, G., & Michels, A. (2016). G1000. Ervaren met burgertoppen. Den Haag: Boombestuurkunde.
- Commissie Brenninkmeijer. (2021). Betrokken bij Klimaat: Burgerfora aanbevolen. Rijksoverheid.
- de Meere, F., Brock, A., & Kwakernaak, M. (2020). Een goed begin. Een verkenning naar segmentatiemodellen gericht op voorkeuren in burgerschap en participatie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.
- Hendriks, F. (2021). Het ingelote burgerforum: overservaties uit het internationale debat en handelingsperspectieven voor Nederland. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Verkennings van nationale burgerfora als democratisch gereedschap. , 6 - 23.
- Jacobs, K. (2021). Hoe waarborg je representativiteit en inclusiviteit bij een burgerforum? Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Verkenning van nationale burgerfora als democratisch gereedschap, 24-31.
- Leyenaar, M. (2009). Burgerforum: theorie en praktijk. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Michels, A. (2021). Wat kunnen we leren van lokaal georganiseerde burgerfora. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Verkennings van nationale burgerfora als democratisch gereedschap, 32-42.
- Tonkens, E. (2009). Tussen onderschatten en overvragen. Actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk. Utrecht: Sun.
- Tonkens, E., & Hurenkamp, M. (2019). Werknotitie effectieve burgerparticipatie. Utrecht: Afdeling Burgerschap van de Universiteit voor Humanistiek.
- Van Dijk, H. (2020, Maart). [Handboek G1000](#).
- Verheul, W., Heurkens, E., & Hobma, F. (2021). Participatie georganiseerd door private partijen. Utrecht: Platform 31.

Praktijkvoorbeelden

- G1000 Amersfoort. (2021, augustus 31). [G1000 Amersfoort](#).
- [G1000 Heerenveen](#). (2018, 10 15).
- Gemeente Utrecht. (2015). Procesverslag Stadsgesprek Energie. Utrecht.
- Linssen, V., Harkink, T., van Raaij, J., & Slob, A. (2016, 08 30). Evaluatie Stadsgesprekken Energie. Utrecht: Gemeente Utrecht, Afdeling Onderzoek. www.utrecht.nl/onderzoek
- Reijerse, C., & Bijker, A. (2020, september). [Gebiedsgericht werken in Groningen: evaluatie 5 experimenten Democratische Vernieuwing](#).

Interviews

- de Pagter, M. (2021, September 7). Bureau Burgerberaad. (L. Franke, Interviewer)
- Heijnen, M. (2021, juli 12). Toepassing persona's bij Haagse eenzaamheidsaanpak. (L. Franke, Interviewer)
- Janssen, S. (2021, september 16). Burgerforum Zeist. (L. Franke, Interviewer)
- Nieuwmans, J. (2021, juni 24). Wijkmanager Laakkwartier, Gemeente Den Haag. (L. Franke, Interviewer)
- Schilder, M. v. (2021, Juli 19). Coördinator Stadskamer, gemeente Den Haag. (L. Franke, Interviewer)
- van den Broeke, P. (2021, Juli 12). Projectleider buurtcomités, gemeente Den Haag. (L. Franke, Interviewer)

Uit eigen ervaring

- 7Zebra's, Praktijkervaringen Stadsgesprekken Samenwerken met de Stad (2014) en Energieplan (2015), Bescherm de Kust (2016) en L750 burgertop Leiden (2017). In opdracht van gemeente Utrecht, Natuurmonumenten en initiatiefnemers L750.

Beeldmateriaal

- Pagina 7 boven: Masterclass David van Reybrouck, Sebastiaan Ter Burg
- Pagina 7 onder: Stadsgesprek Energieplan Utrecht, Marte Kappert (7Zebra's)
- Pagina 11: Gemeente Den Haag
- Pagina 13: Remco Holtzer
- Pagina 14: Marte Kappert (7Zebra's)
- Pagina 17: Stadsgesprek Energieplan Utrecht, Marte Kappert (7Zebra's)
- Pagina 19: Stadsgesprek Energieplan Utrecht, Marte Kappert (7Zebra's)
- Pagina 20: Stadsgesprek Energieplan Utrecht, Marte Kappert (7Zebra's)
- Pagina 22: G1000 Heerenveen (Stichting G1000.nu)
- Pagina 24: 4V-kwadant en Leren van het Samenspel (7Zebra's)
- Pagina 27 boven: Materiaal 7Zebra's
- Pagina 27 onder: Natuurmonumenten
- Pagina 28: Stadsgesprek Energieplan Utrecht, gemeente Utrecht
- Pagina 30: Gemeente Den Haag
- Pagina 31: Valerie Kuipers
- Pagina 32: Studio Marcha voor gemeente Groningen
- Pagina 34: G1000 Heerenveen (Stichting G1000.nu)
- Pagina 35 boven: L750, Doutzen Wijbenga (GH+O)
- Pagina 35 onder: L750, Yolck

Samengesteld door

Lisa Franke: *"Ik ben ervan overtuigd dat we vaak dichter bij elkaar staan in het vinden van oplossingen voor verschillende uitdagingen dan dat we denken. Alleen weten we dat pas als we met elkaar in gesprek zijn of elkaar ontmoeten. Onderling begrip wordt in elk geval vergroot door te weten waarom iets belangrijk is voor de ander".*

Lisa Franke adviseerde de initiatiefnemers van de burgertop L750 over hoe het democratisch proces vorm te geven (2017) en organiseert Wijkkunde-gesprekken in de Indische Buurt in Amsterdam. In die gesprekken helpen professionals en bewoners elkaar verder om hun wijk nog mooier te maken.

Marte Kappert: *"Het is zo bijzonder om te ervaren hoe mensen tot genuanceerde en helder onderbouwde keuzes komen, als zij de tijd nemen om écht te luisteren naar elkaars motivaties en belangen en samen verkennen waar beweging en verschil zit."*

Marte deed ervaring op met burgerfora als één van de procesontwerpers van het Stadsgesprek Energieplan Utrecht (2014/5) en nam als gespreksleider deel aan de G1000 Amersfoort en Burgertop in Amsterdam. Ook ontwierp en begeleidde ze als één van 7Zebra's het proces voor de Bescherm de Kust-ontmoetingen in opdracht van Natuurmonumenten (2016). Zij is gedreven om de mensen die ervan zijn te laten beslissen over de dingen die hen aan gaan. En benut daarvoor haar eigen ervaringen als tijdelijk gebiedsontwikkelaar in Rotterdam en deelname in de **Delfshaven Coöperatie**.

Februari 2022

Uitgeverij Groen Gras
ISBN 9789082457070

Deze inspiratiebundel volgt uit een opdracht van team Haags Samenspel, gemeente Den Haag.

Vormgeving: Buro Blom

